ISSN 1814–4357

Дачникам
садівникам
городникам

Щомісячний виробничо-практичний журнал

ДІМ • САД • ГОРОД

Передплатний індекс 74142
№ 4 (292) Квітень 2013

Вирощування женьшеню

Томати Мільйонер

Яблуня. Вибір сорту

Дім Сад Город маркет

www.dim-sad-gorod.com

Касети пластикові з піддоном

- на 18 вічок 14 грн
- на 36 вічок 14 грн
- на 50 вічок 14 грн
- кришка прозора 7 грн

Торф'яні таблетки у сітці "Willy"

- 27ø, 20шт. 11 грн
- 36ø, 20шт. 17 грн
- 42ø, 20шт. 21 грн
- 70ø, 10шт. 35 грн

Торф'яні горщики "Willy"

- 80x80мм, круглі 24шт. 20 грн
- 50x90мм, круглі 32шт. 28 грн
- 60x60 мм, квадратна торф касета на 16 вічок 15 грн

Мінеральні добрива

- Агрофоска, 0,5кг 13 грн
- Цеоліт, 0,5 кг 12 грн
- Гумак, 0,5л 18 грн
- Гумат, 0,5л 18 грн
- Попіл соняшника, 0,5л 12 грн
- Кальцієва селітра, 0,5кг 18 грн
- Біогумус, 0,5кг 12 грн
- Екоплант, 1 кг 20 грн
- Цеоліт, 1кг 20 грн

В зручному пластиковому горщику.

Супутні товари

- Табачний пил, 0,5кг 10 грн
- Мідний купорос, 0,1 кг 9 грн
- Борна кислота, 0,1кг 7 грн
- Суміш Бордо, 0,3кг 10 грн
- Мох сфагнум, 0,5л 12 грн
- Вермікуліт, 0,5л 6 грн
- Субстрат "Орхідеї", 0,8л 9 грн
- Горщик "Орхідея" 1,5л 12 грн
- Сітка шпалерна 1,6x10м, 25 грн
- Садовий бинт 20x1000см 20 грн
- Садова замазка на основі бджолиного воску, 100г 55 грн

Сидеративні культури

- Гірчиця жовта, 0,5кг 22грн
- Горлиця, 0,5 кг 22грн
- Люпин, 0,5 кг 25 грн
- Соя, 0,5кг 25 грн
- Рапс, 0,5 кг 32 грн
- Редька, 0,5кг 32 грн
- Конюшина, 0,1кг 25 грн

Агроволокно

чорне 1,6x10м щільність 60 г/м — **79,00 грн**

біле 1,6x10м щільність 30 г/м — **49,00 грн**

або

При замовлені від 30м діють спеціальні ціни за погоний метр:

Агроволокно біле 1,6м щільність **17 г/м** з УФ стабілізатором	**3,00 грн/м**
Агроволокно біле 1,6м щільність **30 г/м** з УФ стабілізатором	**4,70 грн/м**
Агроволокно чорне 1,6м щільність **60 г/м** з УФ стабілізатором	**7,70 грн/м**

Геотекстиль 1,6x10м

Нетканий матеріал для ландшафтних та будівельних робіт. Для газонів, альпінаріїв, квітників, компостних ям. Поділ шарів грунту, захист землі від вимивання, пригнічення росту бур'янів.

щільність 90г/м — **99,00 грн**

щільність 120г/м — **129,00 грн**

Регулятори росту рослин

- Потейтін, для картоплі
- Івін, для овочевих культур
- Чаркор, для укорінення живців дерев, чагарників, квітів
- Емістим С, універсальне, для всіх видів рослин

3 ампули по 1 мл - **15,00 грн**

Кристалічні добрива "Чистий лист"

- для троянд, 250г
- універсальне, 250 г
- для витких, 250 г
- для фіалок, 250 г
- для хризантем, 250 г
- укорінювач, 250г
- для хвойних, 250г
- для саду та городу, 250 г

19,00 грн

Замов на 90 грн або більше - отримай ПОДАРУНОК!* та безкоштовну доставку

*Під подарунком розуміється покупка "Міні теплички та 12 торф таблеток" за **0,01 грн**

Умови виконання замовлення:

1. Мінімальна сума замовлення з безкоштовною доставкою товарів має складати **не менше 90грн.**
2. В разі замовлення на суму менше 90грн товари пересилаються за ваш рахунок.
3. При отриманні посилки на пошті чи кур'єрською службою Ви додатково сплачуєте тариф за переказ грошей (2-5% від вартості посилки).
4. Замовлення можна відправити:
   а. поштовим листом: **ДСГ маркет (Донцов Я.О), А/С 208, 02002 Київ**
   б. електронним листом - info@dim-sad-gorod.com
   в. в інтернет магазині - www.dim-sad-gorod.com
   г. за телефоном: **044 599-53-52, 095 572 02 80, 067 938 92 41, 063 130 03 16**
5. Детальні умови замовлення товару читайте на сайті **http://dim-sad-gorod.com/ua/uslovija_prodazhi**

КАЛЬЦІЄВА СЕЛІТРА
(кальцій азотнокислий, нітрат кальцію, норвезька селітра)

Кальцієва селітра

у чистому вигляді – кристалічна тверда речовина білого кольору, без запаху. Кальцію нітрат та його кристалогідрати сильно гігроскопічні. Добре розчиняється у воді. Гранульована речовина – це гранули сферичної форми білого, світло-сірого або світло-бежового кольору.

Щільність – 2,36 г/см³. Температура плавлення – 561°С, температура кипіння – 151°С. Хімічна формула: $Ca(NO_3)_2$.

Отримують кальцію нітрат дією HNO_3 на вапняк або поглинанням нітрозних газів (переважно NO_2) вапняним молоком. Отримують гранульовану кальцієву селітру способом низькотемпературної нейтралізації азотної кислоти природним вапняком або продуктами переробки вапняку.

Застосування кальцієвої селітри (кальцію азотнокислого, нітрату кальцію)

Кальцієва селітра є фізіологічно лужним добривом, що містить азот у нітратній формі та кальцій, придатним для всіх ґрунтів. Це єдине джерело водорозчинного кальцію для гідропонних систем. Випускають добриво гранульованим, товарний продукт повинен містити не менше 15,5% азоту. Крім того, до нього додають у процесі виробництва 4–7% нітрату амонію для зменшення гігроскопічності добрива, вміст вологи не має перевищувати 15%. Нітрат кальцію вносять під усі культури. Найефективніший він на кислих грунтах, особливо для весняного підживлення озимих культур.

Кальцій надає міцності клітинним стінкам рослин. При підживленні кальцієвими добривами поліпшується товарний вигляд продукції, продовжуються терміни зберігання. Кальцієва селітра також застосовується для профілактики вершинної гнилизни томатів та перців, крайового опіку салату, серцевинної гнилі яблук та інших захворювань, які спричиняє дефіцит кальцію. Кальцієву селітру не можна змішувати в розчині з добривами, що містять сульфати та фосфати.

До речі, нітрат кальцію є комплексною добавкою для бетонів, завдяки своїм унікальним властивостям він:

- діє як прискорювач, підвищує міцнісні характеристики в малих дозах (0,5–1,5% від маси цементу);
- сумісний з будь-якими пластифікаторами (лігносульфанатами, суперпластифікаторами на нафталіновій та меламіновій основах, полікарбоксилатами тощо);

- збільшує терміни схоплювання за рахунок використання пластифікаторів, при цьому реологія (текучість) не змінюється;
- при невеликих дозах (1–2%) міцнісні характеристики підвищуються на більш тривалий час;
- перешкоджає корозії арматури (2–4%), спричиненої підвищеним вмістом хлоридів;
- є протиморозною добавкою (до –20°С) при дозуванні не менше 1%;
- використовується у виробництві будівельних матеріалів та сухих будівельних сумішей.

Селітра кальцієва також широко застосовується у промисловості:

- для приготування розсолу у холодильній техніці;
- у виробництві реактивів та склопластиків;
- як один з компонентів при виробництві вибухових речовин.

Значення добрива селітра кальцієва – комплексне добриво, що містить доступний для рослин азот та кальцій, характеризується швидкою дією, навіть за несприятливих ґрунтово-кліматичних умов: низька температура, надмірна вологість, посуха, низький чи високий рівень pH. Використання кальцієвої селітри сприяє поглинанню іонів кальцію, магнію, калію та ін.

Застосування добрива селітра кальцієва сприяє:

- стимулюванню розвитку кореневої системи та вегетативної маси;
- активізації діяльності ферментів та обміну речовин у рослинах;
- поліпшенню процесів фотосинтезу, транспортуванню вуглеводів та засвоєнню азоту;
- стійкості рослин до стрес-факторів довкілля, грибкових та бактеріальних хвороб;
- підвищенню морозо- і зимостійкості плодово-ягідних культур;
- ліквідації нестачі кальцію та азоту в рослинах;
- підвищенню урожайності культур на 10–15%;
- покращенню товарного вигляду та смакових властивостей овочів і фруктів;
- подовженню періоду лежкості овочів та фруктів при зберіганні й транспортуванні.

Заходи безпеки: препарат нетоксичний для людей та бджіл, неалергенний, екологічно безпечний, за класифікацією відноситься до 4 групи, представленої мало небезпечними речовинами. Під час роботи з препаратом необхідно дотримуватися загальноприйнятих заходів безпеки.

Фізико-хімічні показники гранульованої кальцієвої селітри (кальцію азотнокислого, нітрату кальцію)

Найменування показника	Норма
Зовнішній вигляд	гранули сферичної форми білого, світло-сірого кольору
Масова частка азотнокислого кальцію $Ca(NO_3)_2$,%	90–99
Масова частка загального азоту в сухій речовині, %, не менше	15,4
Масова частка карбаміду, $Ca(NH_2)_2$, %, не більше	1,5
Масова частка води, не більше методом Фішера методом висушування	 3,0 2,0
Масова частка аміачної селітри NH_4NO_3, %, не більше	8,0
Гранулометричний склад масова частка гранул 1–4 мм, %, не менше масова частка гранул <1 мм, %, не більше	 93 7,0
Розсипчастість, %	100

ДІМ·САД·ГОРОД

ISSN 1814–4357

№4 (292) 2013 р.

Щомісячний виробничо-практичний журнал
Засновник і видавець –
КП "Редакція журналу "Дім, сад, город"
Зареєстрований Міністерством інформації України,
серія КВ, №3536 від 23.10.98 р.

Видається з січня 1989 р.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3690 від 30.01.2010 р.

Дині – райські плоди

Середньовічні араби вважали диню одним із плодів раю. На їхню думку, вона була принесена на землю архангелом. У Європі диня відома давно, про що свідчать стародавні фрески Ватикану. Тоді з'явився один із найбільш знаменитих сортів дині – канталупа, яка одержала свою назву від заміської резиденції римських пап. Сьогодні сорти динь розподіляються на групи і десятки чудових різновидів.

Не обминув цей солодкий десерт і наш город. Протягом кількох років ми вирощували багато сортів динь із різних країн. Підбирали сорти із гарним зав'язуванням плодів, високою енергією росту, відмінними смаковими якостями. Звертали також увагу на транспортабельність плодів, стійкість рослин до високої температури й хвороб, їхню невибагливість, на можливість одержання раннього урожаю та придатність його до тривалого зберігання. Про деякі кращі сорти розповім детальніше. Всього я вирощую більше 40 сортів.

Суперновинкою була азіатська диня **Тигр**. Насіння цього сорту я одержав із США. Це один із дивовижних сортів, які я вирощував минулого року. Плід жовтий, із блискучими вогненно-червоними зигзагоподібними смужками. Надзвичайно красиво! Це найароматніша з усіх динь. Якщо плід розрізати, то зразу з'явиться солодкий, п'янкий аромат, що заповнює кімнату. М'якоть біла, соковита, товстостінна. Невелика вага плодів, до 1 кг, ідеально підходить для однієї порції. Таку диню можна з'їсти за один раз. На одній рослині зав'язується до 15 плодів. Сподобалася мені вона ще й тим, що плодоносить аж до приморозків. Такої унікальної дині у мене ще не було.

Ще одна новинка із США – сорт **Банана** – здивував видовженими жовтогарячими плодами. За формою і запахом ця диня нагадує банан. Шкірка в неї гладенька, жовта. М'якоть жовтогаряча, солодка, цукриста. Довжина плодів до 30–35 см, діаметр до 8–14 см. Дозріває за 90 днів. Це одна з моїх улюблених динь.

Сподобалася мені також і диня **Довга з Багдада**. Це дуже ранній сорт азіатської дині. Плоди в неї завдовжки до 15 см, діаметром 5 см. Шкірка жовтогаряча із сірими штрихами. М'якоть темно-оранжева, в момент розрізання сік аж капає. Дуже солодка й смачна. Вага цієї дині – до 1 кг. Кущ не займає багато місця, батоги виростають лише до 1 м.

Взяти, скажімо, дуже ранній сорт сітчастої дині **Супермаркет** італійської селекції. Він чудово вписався у нашу колекцію і потішив своїми якостями. Плоди у нього овальні, злегка сегментовані, жовтого кольору, м'якуш оранжевий. Середня вага плоду 2,5–3 кг. Дині можуть зберігатися понад 60 днів після збирання. Цей сорт стабільно плодоносив протягом сезону, швидко адаптувавшись до умов літа.

Ще одна "італійка" – **Золотий амарил** – має пізній термін достигання. Плід у неї овальний, слабо зморшкуватий, жовтий. М'якуш білий. Диня довго зберігається і не втрачає смакових якостей. А ранньостигла новинка **Берегиня** дозріває через 74 дні після появи сходів. Плоди у цього сорту кулясті, жовто-оранжевого кольору, масою 2,5–3 кг, з дуже ароматним м'якушем.

До числа кращих належить і диня **Дубівка**. Середньорання, транспортабельна, лежка, вона обдарувала нас коротковальними, дуже смачними плодами

жовто-оранжевого кольору. Чудова також новинка **Подарунок сонця**. Початок плодоношення у неї настає через 58–60 днів після появи сходів, воно стабільне. Плоди у цієї дині овальні, сітчасті, вагою 4–5 кг. Зриваючи їх, моя мама не могла натішитися: дуже вже приємний і сильний аромат від них іде. На одній рослині зазвичай зав'язується 3–5 плодів. Цьому сорту властива висока польова стійкість до захворювань.

Ультраскоростиглий, холодостійкий сорт **Золото скіфів** має рослини середньої сили росту, із гарною стійкістю до захворювань і стресових умов, зав'язує по кілька плодів одночасно. Причому дозрівають вони на 55-й день після появи сходів. Коротковальні дині в середньому важать 1,5–3 кг. Мають жовто-оранжеву шкірку й невелику сітчастість, яка при достиганні зливається із забарвленням шкірки. М'якуш у цих динь білий, ніжний, соковитий, дуже солодкий, з добре вираженим ароматом.

В'єтнамська

Дрібноплідна диня **В'єтнамська** здивувала цікавою формою плодів. Це середньостиглий азіатський сорт. Батоги в неї короткі, плоди незвичайного забарвлення: темно-коричневі смуги чергуються зі світло-коричневими. Вага плодів – до 200 г, м'якоть жовта, ніжна, мясляниста, з незвичайним ароматом.

Рання диня китайської селекції **Новий білий Іліша** добре витримує низькі температури й недостатнє освітлення. Плоди круглі, білі, солодкі, вагою до 1 кг. На одній рослині їх буває до 10 штук і більше.

За 60 днів після сходів достигає сорт **Рання 133**. Плоди у цього сорту гарного товарного вигляду, кругло-овальні, жовтого забарвлення, дещо сітчасті, масою 1,2–1,7 кг. М'якуш білий, розсипчасто-щільний, товстий, ніжний, солодкий, доброго смаку. Сорт стійкий до хвороб. Транспортабельний, посухостійкий.

Диня **Йелоу канарі** має довгасто-овальні плоди вагою до 2.5 кг. Кора не товста, але тверда, жовтого кольору. М'якоть біла, ароматна, в'язкувата. Сорт призначений для літнього використання, транспортабельність добра.

Здивувала урожаєм торік також **Змієподібна** диня (інша назва – диня Тарі). Плоди видовжені, пальцеподібні, нагадують змію, багатонасінні, із соковитим і солодким м'якушем. Недостиглі вони зелені, а зрілі жовті.

Є сорт і з білими плодами. Достигає він у липні–вересні. За смаковими якостями схожий на звичайні дині. Однак у нього своя родзинка: запах огірка, а смак – дині. До речі, молоді плоди у віці 3–5 днів використовують як огірки. Ми готуємо з них смачні салати, впереміш із помідорами та перцем, консервуємо й солимо в бочку. Плоди Змієподібної дині містять до 13% легкозасвоюваних вуглеводів (цукру), 15% сухої речовини, 7% крохмалю, 30 мг/% вітаміну С, 0,9% мінеральних солей, від 17 мг/% провітаміну А (каротину) та інші корисні речовини. Набір вітамінів і мікроелементів у цій дині справляє благотворний вплив на обмін речовин в організмі.

Сорт **Цукрове яблуко** (рос. – Сахарное яблоко) став для нас відкриттям. У цієї незвичайної дині насіння схоже на зернятка яблука. Плоди ідеально круглі, вагою до 2 кг. Насіння у них практично немає, один м'якуш. Цей сорт найсолодший і найсоковитіший з усіх, які я куштував. Просто диво, якому немає аналогів.

А тепер кілька слів про агротехніку.

Для дині я виділяю добре прогріване й провітрюване місце. Грунт готую з осені: внесення гною та оранка. Навесні – обов'язкова культивація. Кращими попередниками є томати, буряки, капуста, картопля, бобові та городні культури (але не рослини родини гарбузових). Насіння усіх сортів минулої весни висіяв у відкритий ґрунт наприкінці квітня. Посіяв по 3–4 шт. в одну ямку. Схема сівби – 1,5 х 1 м, глибина загортання насіння – 5–7 см. Попередньої обробки насіння не проводив.

Сходи з'явилися через 6 днів. За повної появи їх міжряддя розпушував, видаляв бур'яни та зайві сіянці, залишаючи по дві рослини у ямці. Минула весна не балувала теплом, тому рослини трохи загальмували в рості. Але наприкінці травня дні ставали спекотнішими, і в міру поліпшення погоди почало наростати огудиння.

Поливав один раз на 12–14 днів. Під час цвітіння полив проводив частіше, кожні 8–10 днів. Наприкінці

Муза

Банана

Тигр

Золотий амарил

червня настала спека, на кущах зав'язалося багато плодів, отож щоб їх врятувати, поливати доводилося кожні 3–5 днів. Вручну жодну рослину дині не запилював, огудиння не обрізував і не формував, воно росло вільно, як хотіло. Поливи припинив після появи першого стиглого плоду. З початку серпня не поливав жодного разу.

Догляд за динями протягом усього літа полягав у поливах, прополюванні, видаленні нижнього старіючого листя. За вегетаційний період додаткових підживлень не проводив. Щоб плоди не пошкодили шкідники, клав їх на фанеру або дощечку. В умовах минулого літа урожайність динь в цілому була непоганою. Особливо вдалися ранньостиглі сорти. Слід зазначити, що в усіх сортів

Довга з Багдада

не було виявлено хвороб. У цьому році планую висіяти сорти, випробувані мною протягом кількох років, а також новинки, які обіцяють здивувати і формою плодів, і врожаєм.

Руслан Духов,
с. Мишурин Ріг,
Верхньодніпровський р-н,
Дніпропетровська обл.

Берегиня

Елітне насіння картоплі – з власного городу

У 70-ті роки минулого століття, коли в північних районах північних областей України створювали мережу елітно-насінницьких колгоспів з виробництва насіння картоплі для всієї України, і не тільки, спочатку використовували клоновий спосіб вирощування (клон – це потомство однієї бульби). Бо вирощувати насіннєвий матеріал картоплі шляхом відбору верхівкової меристеми хоч і набагато краще, але це потребує кваліфікованих працівників, спеціального обладнання й теплиць, і коштує дуже дорого.

Суть клонового способу вирощування полягає ось у чому. Під час цвітіння картоплі на ділянці супереліти позначали 2,5–3 тисячі кущів. Восени кожен кущ збирали в окремий мішечок. При цьому кущ, який мав якийсь недолік, вибраковувався.

На другий рік кожний кущ висаджують окремим рядком. Для контролю і вибраковування організовують ланку з одного агронома з вищою освітою і двох–трьох – із середньою. Ця ланка протягом вегетації оглядає всі кущі і в разі виявлення небажаних ознак хоча б в одного куща в рядку весь рядок вибраковується. Восени кожен рядок збирається окремо в більший мішечок. На третій рік кожний клон висаджується окремим рядком. Знову проводиться огляд кущів і вибраковування. Восени весь урожай змішується і навесні четвертого року висаджується загальною площею, урожай з якої називається суперелітою (вона на п'ятий рік дає еліту).

У 1998 році, перебуваючи на пенсії, я вирішив перевірити ефективність цього способу. Із сорту Повінь відібрав 10 кущів, які мали 20 і більше, бульб, а також 5 кущів, які мали 5–6 бульб. На другий рік висадив кожен кущ окремим рядком. З 10 кущів довелося вибракувати 2: один мав зморшкувату мозаїку і один – 2 гнилих бульби. З п'яти маловрожайних кущів не вибраковувалося нічого.

Восени, на мій подив, з восьми кущів, які мали більше 20 бульб, тільки один дав 19 бульб, а решта 7 дали 22–26 бульб. З п'яти низьковрожайних кущів жоден не дав більше 5 бульб.

Висадивши клони з восьми кущів, я зібрав такий урожай, що вистачило не тільки для моїх потреб, а й для бажаючих односельців. Сорт Повінь висаджую 15 років без поновлення, і він забезпечує 400–500 кг з сотки на супіщаних ґрунтах. При цьому бульби добре зберігаються до серпня наступного року і не гниють.

Висновок очевидний. Таким способом без будь-яких затрат можна підвищити врожайність картоплі у 1,5–2 рази.

У позаминулому році я відібрав 8 кущів з кількістю бульб під кущем більше 30. Висадивши за схемою 70х40 см, зібрав більше 200 кг бульб. Відібраних особливо великих бульб мені вистачило засадити 4 сотки, урожай з яких дає змогу надалі посадити 70–80 соток, і навіть більше. Спробуйте! Ваші зусилля не будуть марними.

Клони потрібно відбирати з високоякісного насіння.

В.Г. Бабій,
вчений агроном

Томати з Америки

Мільйонер

Склалося так, що майже чотири роки я прожив у штаті Колорадо, який знаходиться в середині території США. Звісно, Америка – це не Україна, хоч наші кліматичні пояси сходяться. Та й рослини у них такі ж самі. На березі озер ростуть верби, осокори, лоза, очерет. Але ґрунти дуже відрізняються від наших, там не бачили і не знають,що таке чорнозем. Я неодноразово пролітав майже через усі 50 штатів Америки. Зверху добре видно пустелі і супіщані ґрунти. А ґрунти Гавайських островів – це вулканічна порода, піднята з великої глибини (до 11 км) з дна Тихого океану. Ще й досі на деяких островах вулкани викидають магму, розширюючи острови.

У мене душа хлібороба, тому більше цікавився рослинами. Була в мене й там невеличка ділянка, де я зміг вирощувати квіти і томати. Частину насіння томатів привіз звідти, отож хочу розповісти про деякі цікаві сорти.

Найбільше запам'яталися такі з них: Васінда, Мільйонер, Амана Оранжева, Райсе томат, Блеве Р 20. Не просто було вирощувати їх в Америці, бо там не тільки дуже бідна земля, але й погодні умови не сприяють.

Місто Денвер розташоване в долині на висоті близько 2 км на рівнем моря. Його оточують гори, які регулюють клімат. Може й посеред літа повіяти з висоти снігом, або піде великий град, де льодинки з куряче яйце понівечать рослини. А потім температура повітря досягне 40–50°С.

Васінда

Васінда – це чудосорт, висота рослини трохи більше метра. Плоди біло-рожевого кольору, шкірка навіть у повній стиглості зеленуватого кольору, але на розрізі рожева. Плід дуже смачний: їж і ще хочеться. Плоди міцні і можуть довго зберігатися, не потребуючи для цього особливих умов. Достатньо покласти їх у ящики, переклавши соломою або газетами, поставити в найпрохолодніше місце в кімнаті, і до весни можна буде смакувати плодами.

Мільйонер – унікум, кущ висотою до 2 м, стебла дуже міцні, з темно-зеленим листям. Такого кольору немає в інших сортів. Плоди коралового кольору, з приємним солодким смаком і ароматом, вагою до 500–800 г. У цього сорту цікава історія: влітку 1950 р. відомий в Америці селекціонер Маутін Гров дав насіння для вирощування початківцю Еду Хенсону. На продукції, вирощеній з Мільйонера, заробили мільйони доларів. Однак з тих пір сорт загубився і його довго шукали багато овочівників Америки. У 1995 році цей сорт знайшли в овочівника з Канади Керола Норвуда, який прислав насіння американському селекціонеру Нілу Гілларду, а вже від нього він дістався й іншим.

Амана оранжева – теж унікальний томат. Кущі висотою до метра, на них безліч яскраво-оранжевих плодів з мідним відтінком внизу, масою до 400 г і більше. У них мало насіння, але середина заповнена солодкуватим соковитим м'якушем, приємним на смак.

Райсе-томат. Коли я побачив на фото цей сорт, то був просто вражений. Мені так захотілося отримати насіння й самому його виростити. І ось на моїй грядці, вже в Україні, цей сорт перевершив усі мої сподівання. Кущ висотою до метра, плоди неправильної форми, дуже ребристі, схожі на виноградні грона, в яких усі ягоди зрослися разом і схожі на велику квітку. Невеликі плоди, що зрослися в один, здаються одним великим. Це справжнє диво природи і його треба тільки бачити самому!

Блеве Р 20. Ще одне диво з Америки. Виведений селекціонером у штаті Орегон. Автор сорту Джим Маєрс багато років займається селекцією томатів. Я бачив томати різних кольорів, але синій – вперше. Зав'язуються плоди звичайного зеленого кольору. В міру росту вони змінюють колір і стають зовсім сині. Потім, коли достигнуть, верх стає чорним, а низ темно-рожевим. Плоди хоча й невеликі (60–80 г), але дуже смачні, солодкі, м'якоть рожево-червоного кольору, ароматна, з підвищеним вмістом вітаміну С. Ця новинка унікальна.

Можна ще довго розповідати про чудові сорти томатів, бо їх дуже багато. З любителями екзотики можу поділитися невеликою кількістю насіння сорту Васінда безкоштовно, за умови, якщо надішлете підписаний конверт з марками.

Володимир Удод,
с. Мишурин Ріг, Верхньодніпровський р-н, Дніпропетровська обл., 51610.

Скільки епітетів, а мова йтиме про капусту. Ні, не про білоголову, вона для нас найпопулярніша і, звичайно ж, частіше всіх інших видів капуст з'являється на нашому столі. Ми любимо її квашеною, робимо голубці, тушкуємо, варимо і трішки їмо у свіжому вигляді. Але родина капустяних може похвалитися й іншими родичами.

На наших присадибних ділянках вирощують білоголову, червоноголову, цвітну капусту. Рідше зустрічаються кольрабі, брюссельська, савойська, пекінська, броколі, пак чой. І чомусь зовсім мало хто знає й вирощує капусту калі. Деякі вважають її прикрасою та розташовують у центрі клумб або вздовж доріжки, при цьому не використовують її в їжу.

Смачна, корисна й напрочуд гарна

Насіння калі мені привезли з Англії, де вона популярна не тільки як балконна або бордюрна прикраса. Англійці полюбили її ще під час Другої світової війни. У важкі голодні роки ця швидкоросла капуста врятувала багатьох від хвороб та голоду. Пізніше у Великобританії було приділено величезну увагу вивченню властивостей цього виду капусти і виявлено, що вона – не просто продукт харчування, корисний для нашого здоров'я, а й з офіційного схвалення вважається ліками.

Препарати, в основі яких міститься калі, використовують як протипухлинні засоби, в офтальмології для запобігання дегенерації сітківки ока й лікування глаукоми, при різних формах хімічних отруєнь.

Як з'ясувалося пізніше, калі врятувала від голоду й смерті людей не випадково. За вмістом амінокислот вона не поступається м'ясу. Для повноцінного поповнення організму людини білком достатньо щодня вживати в їжу 200 г капусти калі.

Капуста калі містить кальцій. Причому виявлено, що за його кількістю вона перевершує незбиране молоко. Отож не дивно, що, вивчивши капусту калі, її визнали "новою яловичиною".

Калі містить омега-3 ненасичені жирні кислоти, так звані антиоксиданти, які рятують наші клітини від руйнування й запобігають раку. Багата ця капуста вітамінами А, К, С. Калі, як і всі зелені овочі, містить магній.

Цю капусту вирощують і використовують у їжу не тільки в Англії, вона користується попитом у всій Європі. Нічого дивного тут немає. Калі незамінна для вегетаріанців. Люди, які не можуть вживати в їжу молочні продукти, повинні додавати до свого раціону капусту калі. Та й усім іншим вона буде корисна.

Калі дуже легко виростити. Можна через розсаду, або безпосереднім висівом у ґрунт в останній декаді квітня. Ця рослина холодостійка. Насіння починає проростати за температури +4...+5°С. Щоб одержати якісну продукцію, я підготовляю грядки в такий спосіб. Роблю лунки в землі, заповнюю їх перегноєм, у кожну кладу по три насінини, а зверху накриваю склом.

Сходи з'являються через 3 дні. Після цього знімаємо скельце, вибираємо з-поміж трьох сходів один кращий, інші вириваємо. Відстань між рослинами – не менше 45 см. Калі росте швидко. Мереживні листки гарні й привабливі, та ще й неймовірно корисні.

В міру росту ми обриваємо молоді гофровані листки й використовуємо у їжу. На їхньому місці виростають нові. Таким чином, протягом усього сезону в нас на столі соковита й корисна капуста калі.

Рослина має висоту від 50 см, у гарних умовах сягає й 1,5 м. Полюбляє удобрені ґрунти та полив. Потребує підживлення й підгортання кілька раз за сезон. Необхідне сонячне місце розташування грядки і, звичайно ж, дотримання сівозміни. Кращими попередниками капусти є бобові, томати, огірки.

А тепер дещо про приготування страв із калі.

Рекомендують її дуже дрібно порізати або навіть подрібнити у блендері. Ми вживаємо її винятково у свіжому вигляді. Вона добре поєднується з помідорами, зеленою цибулею, молодим часником. Додаємо зелень селери, листочки базиліку. Такий салат заправляємо маслиновою олією і яблучним оцтом. Можна приготувати салат з калі та волоських горіхів, додати зелень базиліку й петрушки, заправити сметаною.

Спробуйте виростити цю рослину самі. Обривайте листки калі безпосередньо перед вживанням, бо заготовлені прозапас в'януть і втрачають свої корисні властивості. Скуштувавши калі, ви відчуєте приплив енергії, приємну бадьорість і легкість у всьому тілі.

Г.М. Любинецька,
Контактні телефони
044-353-24-90, 067-751-03-01.

Настурція лікарська - овоч і ліки

***У** овочівництві вирощують декілька видів рослин, які належать до групи під назвою "креси". Вони дають багату вітамінами салатну зелень зі слабким пряним ароматом, що за смаком нагадує хрін. Споживають креси у свіжому вигляді, іноді продукцію солять чи маринують. Висушена сировина повністю втрачає гостроту й аромат.*

Настурція лікарська (Nasturtium officinale R. Br.) – поки що мало поширений в овочівництві України вид із родини Капустяні, або Хрестоцвіті (Brassicaceae, Cruciferae). Рослина більш відома під назвою "крес водяний". На території України у дикому вигляді настурція лікарська росте на болотах та біля джерел, трапляється дуже рідко (у природних угіддях запаси сировини незначні); поширена у Закарпатті в районі Мукачевого, в Карпатах, на заході Лісостепу, в Степу (біля Одеси), в Криму. Крім харчового та вітамінного значення, має ще лікарське та жироолійне. У Англії, Франції, США й інших країнах настурція лікарська введена в культуру. Як пряноароматичну рослину її шанували ще давні греки та римляни.

Ботанічна характеристика. Настурція лікарська – багаторічна трав'яниста водна рослина. Стебло товсте, порожнисте, сланке, довжиною 10–60 см. Листки опушені простими волосками, з широкими черешками, перистороздільні з трьома, п'ятьма або сімома еліптичними виїмчастогородчастими боковими частками. Верхня частка – найбільша, за формою яйцеподібна або округла, біля основи серцеподібна.

Квітки дрібні, забарвлення пелюсток біле, вони мають нігтики, продовгувато-оберненояйцеподібні. У коротких тичинок по одній великій ниркоподібній, відкритій назовні медовій залозці; серединних залозок немає. Плоди – продовгувато-лінійні, роздуті, зігнуті, без жилок стручки довжиною 1–2 см. Цвіте настурція лікарська у травні–серпні. Насіння дрібне, плескате, розташоване в кожному гнізді у два ряди. Маса 1000 насінин – близько 0,2 г.

Господарське значення і використання. Зелена маса настурції лікарської багата на вітаміни А, В, С, D, Е, К; містить йод, залізо, фосфор, калій, глюкозид глюконастурцин, сапоніни, алкалоїди, вуглеводи. У медицині її застосовують як сечогінний, відхаркувальний, тонізуючий, кровоочисний, протицинготний, протигарячковий засіб. Вживання настурції лікарської сприяє поліпшенню обміну речовин. Не рекомендується вживати зелень вагітним жінкам.

Сік рослини застосовують зовнішньо для лікування опіків, бородавок і поліпів; відвар – внутрішньо при захворюваннях щитоподібної залози, печінки, жовчо- та сечокам'яній хворобах, анемії, шкірних захворюваннях, для лікування ревматизму, подагри, цукрового діабету.

Сировина має пряний запах і злегка гіркуватий терпкий смак. Зелень споживають у подрібненому вигляді, додаючи її як приправу в супи, соуси, овочеві салати, страви із риби та м'яса, начинки для пирогів, рулетів тощо. Салат із листя корисний при екземі й цинзі. Насіння, листки і верхівки пагонів використовують як пряність: страви набувають перцевого смаку і гостроти, як від редьки чи хрону.

Зелень настурції лікарської добре поєднується з іншими пряносмаковими рослинами, наприклад, з розмарином та м'ятою перцевою отримаємо пікантну за ароматом і смаком композицію. У Вірменії листки додають до тіста, а молоді пагони солять і маринують.

У насінні міститься 22–24% жирної олії, у склад якої входять олеїнова, лінолева, ерукова, пальмітинова, стеаринова та ліноленова кислоти. Насіння в якості пряності може замінити гірчицю, а отримана з нього харчова олія також подібна за якістю до гірчичної. Настурція лікарська – хороший медонос.

Особливості технології вирощування. Настурція лікарська розмножується насінням, листковими та стебловими живцями. Для вирощування придатні вологі, тінисті місця або невеликі водойми з проточною водою, затінені парники, а також простір під стелажами у теплицях. На присадибних ділянках настурцію лікарську висівають у низинних місцях, у борознах, які потрібно регулярно і рясно поливати.

Сівбу у відкритий ґрунт проводять у ранні строки, за першої можливості проведення весняно-польових робіт. Для отримання зеленої маси висівають у декілька строків з метою забезпечення конвеєрного надходження продукції. Відновлюють сівбу у кінці серпня. Влітку її не проводять, оскільки в такий період важко забезпечити оптимальний водний режим.

Ширина міжрядь для одержання зеленої маси 45 см, а на насінницьких ділянках 45–70 см. Глибина загортання насіння 1,0–1,5 см, норма висіву – 3 кг/га. За потреби рослини проріджують. Оскільки насіння дуже дрібне, для більш рівномірного висіву його змішують із баластом. Після висівання ділянку прикотковують для вирівнювання поверхні і покращення контакту насіння з ґрунтом.

Догляд за рослинами залежить від місця та способу вирощування і зводиться переважно до підтримання ділянки у чистому від бур'янів стані, регулярного зволоження ґрунту. Товарну продукцію – молоді пагони збирають протягом усього вегетаційного періоду і споживають відразу після зрізування.

О.В. Позняк,
ДС "Маяк" ІОБ НААН,
Чернігівська обл.
Фото автора.

Колоноподібність – це особлива форма яблуні (може бути і груші), за якої практично відсутні "скелетні" гілки, а стовбур, як колона, обростає плодоутворюючими гілочками. Така форма дерева відкриває можливості надщільного садіння дерев (20–40 тис/га) і одержання фантастичних врожаїв з одиниці площі. Зокрема, в Англії на першому сорті з колоноподібною кроною Трайдент, за схеми насаджень 0,26 х 1,26 м одержано врожай 402 т/га, що було зафіксовано у Книзі рекордів Гіннеса.

Історія колоноподібності походить від виявленого в Канаді спонтанного мутанта (гілочки з надкороткими міжвузлями) сорту Мекінтош, а вирощене з нього колоноподібне дерево одержало назву Мекінтош Важек. Ця ознака виявилася олігогенною (домінантною), тобто такою, що при залученні до схрещування в ролі матері чи батька у гібридних популяціях 50% нащадків мають цю ознаку.

КОЛОНОПОДІБНІ СОРТИ ЯБЛУНІ

До колишнього СРСР Мекінтош Важек завіз із Шотландії В.В.Кичина. Сьогодні селекція на колоноподібність яблуні проводиться в Росії (В.В.Кичина, 2002 р.), в Україні (В.П. Копань, К.М.Копань) та в Криму (А.О.Ляпіхова). За досить короткий час цими селекціонерами одержано цілком конкурентоздатні сорти: Валюта, Арбат, Червонець (Росія – В.В. Кичина); Білосніжка, Фаворит (Крим – А.О.Ляпіхова): Танцівниця, Вертикаль, Спарта, Руслан, Антей київський, Едем, Ася (Київ, Інститут садівництва – В.П. Копань, К.М. Копань).

Чи гілкуються "колони" взагалі? Так, але не завжди, і утворюють розгалуження лише першого порядку. Тому, щоб мати справжню колону, однорічні бічні галуження на основному стовбурі слід укорочувати до 15–20 см. Так вони у рік обрізування перетворюються в плодушки. За наших умов пропонуються такі схеми насаджень: 1,5–2 х 0,5–1,5 м.

Розвиток селекції колоноподібних сортів яблуні пішов у напрямку поєднання колоноподібності з олігогенною стійкістю (імунністю) до парші та борошнистої роси. Наші сорти Ася й Едем, а також ряд елітних форм поєднують колоноподібність з імунністю до парші.

Щодо сили росту колоноподібних сортів яблуні, то у різних сортів вона різна. Такі сорти, як Ася, Спарта, Антей, Руслан – природні карлики, Едем має середню силу росту, Вертикаль, Танцівниця -- досить сильнорослі (висота дерева 4–5 м). Проблема підщеп вирішується з урахуванням мети, яку ставить садівник перед собою. Якщо Асю, Спарту, Антей, Руслан бажано мати з деревом типу "колона", але висотою 3–3,5 м, за підщепу вибирають 54–118, 1041, Самбурську, Батуринську; або, навпаки, коли треба знизити силу росту сортів Вертикаль, Танцівниця, то їх треба вирощувати на карликових підщепах типу М 9, 441, М 26, 62-396, Надєжда, Слобожанська.

Для ознайомлення пропонуємо опис кількох наших колоноподібних сортів яблуні.

Ася

Це прекрасний літній сорт, одержаний від схрещування у 1999 році: Танцівниця х Мелба. Автори В.П Копань, К.М.Копань.

Дерево колоноподібне, низькоросле, дуже врожайне!

Плоди яскраво-червоні, літнього строку достигання, приємного кисло-солодкого смаку; вміст сухих речовин – 9,26–10,62%, цукрів – 8,26–8,64%, кислот – 0,74–0,98%, пектинів – 0,66–0,86%, вітаміну С – 3,26–6,64 мг на 100 г сирої маси.

Прекрасно вписується в дизайн присадибної ділянки, дачки або навіть великої дачі. Десь біля озерця чи плавбасейну! А чому б ні?!

Спарта

Один з перших зимових сортів колоноподібної форми. Одержаний в Інституті садівництва від схрещування у 1989 році сорту Спарта з колоноподібною формою селекції В.В.Кичини КВ-9 (Коричне смугасте х Vf1 х Мекінтош Важек). Автори В.П. Копань, К.М.Копань.

Відзначається щедрою врожайністю, досить великими плодами, високою товарністю, добрими смаковими якостями плодів, зимостійкістю і, в умовах українського Полісся, толерантністю до парші та борошнистої роси.

Дерево помірного росту, практично без гілкування другого і наступних порядків. Стовбур та гілки першого порядку галуження інтенсивно обростають короткими плодушками й списиками. Плодоносить з

3–4-річного віку, дуже інтенсивно. Перші плоди зав'язуються вже на однорічці. Пагони товсті, з дуже короткими міжвузлями (0,5–3 см). Вирощувати краще на сильно- або середньорослих підщепах: А-2, 54-118, Д 471, Надєжда, Слобожанська.

Плоди досить великі (150–170 г), округло-конічні. Шкірочка міцна, еластична, суха, з незначною оржавленістю, головним чином біля плодоніжки. Основне забарвлення при достиганні зеленувато-жовте, покривне – розмитий рум'янець на більшій частині плоду і штрихасте на менш освітленому боці. М'якуш кремовий, дрібнозернистий, соковитий, з "мекінтошовим" ароматом, гармонійного кисло-солодкого смаку (8,5–9,0 балів). Плоди транспортабельні, добре тримаються на дереві при достиганні, але, перетримані на ньому, можуть осипатися. Період споживання жовтень–березень.

Один з кращих колоноподібних сортів яблуні, придатний для створення принципово нових садів підвищеної загущеності. Після прирізання невеликого бічного гілкування в рік садіння в сад практично не потребує обрізування. Прекрасно вписується в дизайн сучасних, добре озеленених садиб.

Едем

Зимовий сорт колоноподібного типу, одержаний в Інституті садівництва від схрещування у 1990 році: Айдаред х Vf1 х КВ-9.

Відзначається регулярними, щедрими врожаями, здоров'ям дерева, дуже красивою кроною, що аж проситься у затишок зразкової садиби! Дерево воістину колоноподібне, здорове на вигляд, пишне.

Плодоносить на коротких кільчатках та списиках. Врожайність значною мірою залежить від густоти садіння дерев, але за схеми садіння 1,5 х 1 м може досягати 100–150 т/га.

Плоди досить великі (160–180 г), усічено-конічні, при достиганні – жовтувато-зелені у вишнево-сизуватій поволоці практично на весь плід. Шкірочка суха, міцна. М'якуш зеленкуватий, дрібнозернистий, соковитий, приємного кисло-солодкого смаку (8,0–8,5 балів). Містить сухих речовин 13,22–13,96%: цукрів – 10,86–11,42, кислот – 0,36–0,52%, вітаміну С – 4,2–8,2 мг на 100 сирої маси.

Достигають наприкінці вересня – у першій половині жовтня, період споживання грудень–квітень.

Сорт цілком придатний для створення промислових садів з колоноподібною кроною.

В.П. Копань,
К.М. Копань

Підсумки минулорічного суничного сезону

Земклуніка Вільма

Минуле літо було великим випробуванням і для садівників, і для рослин суниці. Аномальна спека разом із затяжними зливами стала тестом на виживання для рослин та іспитом на вміння для землеробів. Тепер уже можна проаналізувати минулий суничний сезон. Але, незважаючи на екстремальні погодні умови, я минулого літа виростила неймовірний урожай суниці, хоча багато хто, як я знаю, залишився без ягід, адже ж була сильна спека в період достигання ягід. Переконалася знову, що відмінний урожай ягід – це закономірний підсумок кропіткої праці садівника. Тому хочу поділитися своїми досягненнями, цінним досвідом і спостереженнями з читачами журналу. Впевнена: їм знадобиться.

Минулорічна весна була пізня й холодна, земля після зими довго прогрівалася. Але, незважаючи на це, вже починаючи з другої половини травня, я змогла зібрати багатий урожай ранньої суниці завдяки кільком агротехнічним заходам, які я вчасно зробила. Наприклад, уже не перший рік, як тільки зійде сніг (а місцями він ще може залишатися), роблю санітарне чищення – за допомогою граблів згрібаю мульчу й ножицями або секатором обрізую торішні листочки, щоб земля прогрівалася. Потім за допомогою "тризубця" розпушую ґрунт, щоб кущі після зими змогли дихати й швидше пішли в ріст завдяки більшому доступу кисню.

Дуже важливо не пропустити наступний важливий крок: напровесні, як тільки суниця починає рости,

потрібно підживити рослини (азот, фосфор, калій з мікроелементами). При підживленні віддаю перевагу не мінеральним добривам, а використовую органіку (попіл, компост, курячий послід, трав'яні настої) і біопрепарати (Байкал ЕМ-1, циркон, імуноцитофіт, рістконцентрат, майстер, гумат, гумісол, гуміпас). Такі підживлення я робила регулярно, при цьому поєднувала кореневе й листкове. Особливо важливі вони, коли починають з'являтися квітконоси й перед цвітінням, а також у серпні, коли суниця закладає квіткові бруньки під урожай наступного року. Такі підживлення допомогли рослинам з успіхом витримати і спеку, й дощі, а також порадувати повноцінним урожаєм.

Проте суницю важливо не тільки нагодувати, але й напоїти. Всім відомо, що ця культура – вологолюбна рослина. І дуже непросто забезпечити її необхідною вологою, особливо коли протягом місяця або й двох немає дощів, як було торік. Особливо ефективно показав себе краплинний полив, але не в усіх є можливість його зробити. Все ж більшість городників поливають дощуванням або чекають дощу.

Дивна

Ще для максимального збереження вологи у ґрунті дуже корисно його замульчувати – це куди краще, простіше й ефективніше, ніж часті поливи. Мульчею може стати будь-яка органіка: солома, скошена трава, компост, листя, тирса, хвоя, соняшникове лушпиння чи неткані матеріали: чорний лутрасил або чорна плівка. Вода, потрапляючи під мульчу, не так швидко випаровується, тож її можна заощаджувати й скоротити кількість поливів. А під час спеки мульча оберігає корені рослин від перегрівання.

Мульча стримує поширення хвороб, зберігає пухку структуру ґрунту, а також перешкоджає проростанню бур'янів. Під нею розмножуються дощові черв'яки, які переробляють мульчу в родючий матеріал. Також у другій половині червня, коли суниця ще плодоносила, сильно задощило. І знову виручила мульча, адже гнилих ягід із замульчованої ділянки завжди менше. І це тому, що ягоди суниці лежали не на мокрій землі, а на соломі, яка швидко підсихала після чергового дощу.

Відомо, що після дощу й рясного поливу необхідно розпушувати ґрунт, знищуючи кірку, яка утворюється при цьому, й перешкоджає кореневому диханню рослин та надходженню вологи до коренів. В разі використання мульчі ця проблема відпадає. Також, навіть після дощу, ягоди залишалися чистенькими, тому мали гарний вигляд і швидко продавалася на ринку за високою ціною. Заради експерименту й цікавості я частину ділянки суниці не мульчувала. В результаті на ній зібрала менший врожай, адже за спекотної погоди ягоди не набирали необхідної маси, а коли задощило, багато їх згнило на грядці. Як бачите, користь очевидна. Тому якщо в поточному році спробуєте замульчувати суницю, упевнена: не пожалкуєте.

Іноді доводиться порушувати й переглядати загальноприйняті правила агротехніки суниці. Відомо, що поливати її потрібно вранці або увечері. Але екстремальна спека вносить свої корективи, особливо коли на сонці печуться ягоди й листя. Тому в найспекотніші дні я з 12-ої до 16-ої години поливала кущі дощуванням, адже листки відіграють далеко не останню роль у формуванні врожаю. Робила це з метою хоч трохи знизити температуру.

І результат довго не забарився: листочки оживали прямо на очах і ягідки набирали необхідної ваги. Вкот-

Монтерей

Остара

ре переконалася, що іноді, в силу різних обставин, потрібно застосовувати нові підходи, а не сліпо дотримуватися застарілих правил.

Сумно, але за високої температури ягоди достигають передчасно, не набравши ваги, тому губиться потенційний урожай. А відбувається це тому, що коли денна температура перевищує 30°С, а сонячне світло падає на цвіт, пилок на ньому частково стерилізується. У підсумку ягоди виростають дрібними, до того ж неправильної форми. З погодою не посперечаєшся, до неї потрібно пристосовуватися.

Осінній урожай

Кліматичні умови, що змінилися не в кращий бік, диктують свої правила, але я знайшла вихід із ситуації. Коли вибираю ділянку для насаджень суниці, перевагу віддаю напівзатінку, а не спекотній ділянці. Варто також враховувати, що ділянка в тіні, яка погано освітлюється, також не підходить, адже суниця любить сонце, отож кущі, посаджені в такому місці, сильно уражуватимуться різними хворобами й шкідниками, до того ж ягоди не будуть достатньо солодкими. У мене вздовж ділянки посаджені дерева, і я помітила, що там, де падає тінь від дерев, ягоди завжди більші, смачніші й красивіші, ніж ті, що ростуть на відкритій сонцю ділянці. Також рятують подвійні рядки кукурудзи, посаджені на ділянці з півночі на південь.

Судячи із врожаю суниці, вона почувалася комфортно в затінку листків кукурудзи минулого спекотного літа. На декількох грядках я проводила експеримент: притіняла суницю за допомогою спеціальної сітки або використовувала для цього лутрасил, які розташовувала на висоті 0,5 м від землі. І результат був очевидним: ягоди вже не підпікалися, були більші за розміром і продовжився строк їхнього достигання.

Через мої руки пройшло безліч сортів, і найстійкіші та найнадійніші з них заслуговують особливої уваги. Минулорічне літо було іспитом на витривалість, смакові якості й урожайність усіх сортів суниці. В тому непростому сезоні визначилися лідери й аутсайдери, посередні сорти й ті, якими можна пишатися. А ще завдяки таким погодним умовам стало можливим побачити, які із сортів посухостійкіші, які стійкіші до гнилизни і які мають підвищену стійкість до інших хвороб суниці.

Порадували смачними ягодами наступні сорти: Розана київська, Дивна, Веселка, Голосіївська рання, Чорний принц, Презент, Фестивальна ромашка, Вікат, Міце Шиндлер, Остара, Монтерей, Диво світу. Лідерами з врожайності були: Вібрант, Чеська красуня, Антеа, Моделайн, Коханий (Sweatheart), Фенелла (Fenella), Елегантність (Elegance), Соната, Портола, Єві Делайт.

Найбільші ягоди були у сортів: Альба, Машенька (Московська ювілейна), Клері, Гігант Джорнея, Азія, Ерос, Сирія, Ароза, Роксана, Кіс Нелліс, Великобританія, Сан Андреас (San Andreas), Тельма (Thelma), Луїза (Louise). Помилкою буде не згадати про дрібноплідну суницю, ягоди якої не менш смачні й корисні, ніж у великоплідної, а часто набагато ароматніші. З-поміж кущових сортів порадували Руяна, Алі-Баба, Реґіна, Рюген, Мєчта, Ренесанс, Олександрія. Приємно відзначити, що вона безупинно плодоносила ціле літо й осінь, до самих морозів, тому забезпечила п'ять безперервних місяців задоволення й насолоди.

"Смакотою" є ягоди земклуніки, які отримані шляхом схрещування дикої лісової суниці з великоплідною садовою суницею. Ті, хто хоч один раз їх скуштував, ніколи не забудуть їхнього неповторного мускатного смаку і приємного аромату. Ягоди земклуніки ідеально підходять для заморожування на зиму, адже вони за такого зберігання не втрачають своїх вітамінів і первозданного аромату, а також з них виходить варення з чудовим смаком і ароматом.

За багато років вирощування суниці перетворилося з хоббі у важливу часточку мого життя. Я щороку саджаю безліч новинок, які проходять сортовипробування. Цікаво вивчати потенціал нових сортів, щоб потім залишити в себе найкращі. Хоча впевнена, що не всі витримають конкурс, адже найчастіше багато розрекламованих новинок не являють собою нічого надзвичайного, особливо в умовах нашого суворого клімату. Тому я не поспішаю позбуватися відомих і перевірених часом сортів, які добре зарекомендували себе.

Минулого року вкотре переконалася на власному досвіді: якщо до догляду за суницею ставитися відповідально й усе робити вчасно, то й результати завжди будуть стабільно гарні. Адже суниця не терпить ледачих. Якщо віддаєш свої сили та любов землі й рослинам, вони обов'язково віддячать. Просто потрібно докласти трохи знань і любові до землі, і тоді все вийде. Добре, що на сторінках журналу можна поділитися своїми успіхами й досягненнями, а також знайти необхідну інформацію, коли виникають якісь труднощі.

Олена Ясінська,
м.Біла Церква, Київська обл.,
тел. 067 184-95-23
E-mail: klubnikalena@ukr.net

Займаючись вирощуванням швидкоплідних волоських горіхів, із упевненістю можу сказати, що це дуже перспективна культура. Ось мої аргументи: рослина швидкоплідного волоського горіха вступає в плодоношення на 2–3-й рік після висаджування (для порівняння, звичайні волоські горіхи дають перший урожай лише на 8–10, а то й на 15–18-й рік). У швидкоплідних волоських горіхів є ще одна цікава властивість: на 5–6-й рік після садіння, коли дерева зміцніють, вони починають плодоносити гронами, по 6–12 горіхів у кожному. Розміри плодів у них середні або великі, шкаралупа дуже тонка (у декількох сортів настільки, що навіть дитина без великих зусиль здатна розчавити її руками).

Швидкоплідний волоський горіх – цінна культура

Сорти швидкоплідного волоського горіха виділяються своєю високою врожайністю та морозостійкістю. До того ж, у швидкоплідних сортів волоського горіха, які я вирощую, плодоносні пагони виростають не тільки з верхівкових бруньок, але й з бічних, що відчутно підвищує врожайність. Низькорослість і компактна крона швидкоплідних волоських горіхів дають можливість висаджувати їх густіше, ніж звичайні високорослі горіхові дерева, та й збирати врожай з них простіше.

До того ж, крона у швидкоплідних горіхів розріджена, тому вони не затінюють інші рослини, які перебувають під горіхами або по сусідству. Наприклад, на моїй присадибній ділянці під деревами швидкоплідного волоського горіха ростуть і садова суниця, й квіти. Поряд із горіхами росте столовий виноград, фундук, калина, чорна смородина. І зауважте, всі вони чудово ростуть, регулярно цвітуть і дають багатий урожай.

Тож, такі якості, як швидкоплідність, низькорослість, невеликий розмір крони, бічне плодоношення, велика кількість горіхів у суплідді, тонка шкаралупа, раннє достигання, високі смакові якості ядра горіхів, висока посухостійкість, жаростійкість і морозовитривалість, дуже висока врожайність із одиниці площі – незаперечний аргумент на користь швидкоплідних горіхів. А з огляду на величезний попит і високі ціни на волоські горіхи, як у нас, так і за кордоном, та їхню харчову цінність, швидкоплідність, варто їх масово вирощувати як на присадибних ділянках, так і закладати великі промислові сади.

Садіння швидкоплідного волоського горіха

Тут хочу поділитися з читачами своїми багаторічними спостереженнями стосовно вирощування швидкоплідних волоських горіхів та відповісти на запитання, які найчастіше виникають у садівників-аматорів щодо цієї культури.

Дерева швидкоплідних волоських горіхів добре ростуть як на чорноземі, так і на суглинкових, супіщаних, кам'янистих та інших ґрунтах. Горіховий сад можна закладати як на рівних місцях, так і на невеликих схилах. Саджанці швидкоплідних волоських горіхів можна садити як навесні, так і восени, просто восени варто більш ретельно утрамбувати землю в посадковій ямці й добре пролити її водою, щоб ґрунт добре просів і в ньому не було порожнеч і тріщин.

На постійне місце бажано висаджувати однорічні саджанці, позаяк їх легше садити, та й приживлюються вони набагато краще, ніж саджанці старшого віку. Висаджуючи саджанець, велику посадкову яму я не копаю, а викопую невелику ямку з таким розрахунком, щоб у ній помістилося коріння саджанця. Перед садінням кінчики коренів саджанця обрізую гострим ножем. Зрізи мають бути строго перпендикулярними, для того, щоб рани на корені швидше гоїлися. Якщо при викопуванні зі шкілки корені саджанця були ушкоджені, то перед висаджуванням варто видалити травмовані ділянки.

Коли корені у саджанця швидкоплідного горіха підсушені, їх замочують у воді на одну–дві доби залежно від ступеня їхнього зневоднювання. Якщо ж у придбаних саджанців корені вологі, саджанці висаджують без замочування.

Рекомендую висаджувати саджанці в ґрунт після їхнього придбання якнайшвидше. Але іноді трапляється, що, придбавши саджанець, садівник-аматор не має можливості відразу ж висадити його в ґрунт. У цьому випадку, якщо вологість коріння в нормі, загортаємо корені у вологу тканину, а поверх неї надягаємо целофановий пакет. Саджанець, із упакованим таким способом корінням, ставимо до підвалу, де він може перебувати кілька днів до висаджування.

Якщо корені у саджанця дуже підсушені, то дві доби до висаджування його можна тримати у воді, щоб саджанець набрав вологу. Безпосередньо під час садіння слід звертати особливу увагу на кореневу шийку, яку треба заглибити у ґрунт на 3–5 см.

При садінні саджанця не слід допускати підсихання коренів, садити швидко, попередньо змочивши коріння

водою. У випадку, якщо в саджанця швидкоплідного волоського горіха, крім потужного стрижневого кореня, досить сильно розвинуті бічні обростаючі корені, їх варто рівномірно розташувати у посадковій ямці!

Тож, виставивши саджанець на потрібному рівні й правильно розташувавши його коріння, засипаємо до половини посадкову ямку вийнятою з неї пухкою землею. Далі, притримуючи саджанець на виставленому рівні, утоптуємо ґрунт у посадковій ямці, потім вливаємо невелику кількість води, щоб промочити утрамбований шар землі. Коли волога вбереться, засипаємо посадкову ямку повністю. Потім ущільнюємо ґрунт, робимо навколо саджанця лунку й знову поливаємо. Якщо ґрунт на ділянці піщаний, то вода після поливу швидко просочується у глибинні шари ґрунту. Щоб подовше утримати вологу в зоні коренів наших саджанців, на дно посадкової ямки варто насипати шар глини товщиною 5 см. Коли ґрунт на ділянці родючий, ніяких добрив під час садіння вносити не потрібно. Якщо ж ґрунт бідний, то удобрювати швидкоплідний волоський горіх краще деревним попелом, ніж перегноєм.

Є ще один момент, що стосується садіння. Мене часто запитують, чи варто, саджаючи швидкоплідний волоський горіх, класти камені на дно посадкової ями? Моя відповідь однозначна: цього робити не потрібно. Всі ці малоефективні дідівські способи застосовувалися в надії трохи прискорити плодоношення у звичайного високорослого волоського горіха. Швидкоплідний волоський горіх не має потреби в застосуванні цих "хитрощів", тому що його сорти й створювали з метою найшвидшого вступу дерев горіха у плодоношення.

Саджаючи швидкоплідний волоський горіх, варто дотримуватися схем садіння, що рекомендуються, і тут слід зазначити, що на постійне місце саджанці швидкоплідного волоського горіха розміщують з відстанню між ними 5–6 м. Якщо дерево садять поблизу будівель, бажано відступити 3 м від стіни. Крім звичайного розміщення саджанців, до однієї лунки можна садити й два саджанці швидкоплідного волоського горіха з відстанню між ними 50 см для кращого запилення й підвищення врожайності.

Полив

У перший рік посаджені однорічні саджанці швидкоплідного волоського горіха поливають мінімум раз на два тижні. Влітку за спекотної посушливої погоди бажано поливати однорічки раз на тиждень. Залежно від ґрунту витрата води 1–2 відра на лунку. Пристовбурні кола бажано мульчувати соломою, старим сіном. У крайньому випадку, після того, як ґрунт у лунці трохи підсохне, його слід обов'язково розпушити. Дорослі дерева швидкоплідного волоського горіха посухостійкі, але позитивно реагують на вологу. Якщо, наприклад, з даху будівлі дощова вода стікає під горіх, то дерева краще ростуть і рясніше цвітуть.

Формування крони

У перші роки я формую в саджанців штамб висотою 70–80 см і залишаю для майбутньої крони 3 бічні гілочки та центральний провідник. Надалі дерево саме себе формує. Щоб менше травмувати молоді саджанці під час формування, в момент, коли на кожному з їхніх стовбурців зелені пагони досягнуть довжини 5–8 см, залишаю 2 верхніх найдужчих (центральний провідник і резервний пагін). Решту зелених пагонів, поки вони ще трав'янисті, легко обламую руками. Але, коли трохи припізнитися із обламуванням зайвих зелених пагонів, то вони грубішають, стають твердішими й уже обламувати їх руками не можна, тому що пагони, у місці їхнього з'єднання зі стовбуром, залишають на ньому глибокі ранки. Щоб цього уникнути, треба обережно гострим ножем зрізати зайві зелені пагони, не залишаючи пеньочків.

Обрізування сформованого горіха

Існує кілька думок про строки обрізування волоського горіха. Власні горіхи я обрізую переважно влітку (у червні) за дощової погоди. Головним чином на дорослих деревах виконую санітарне обрізування, тобто видаляю засохлі гілки, що загущують крону. Якщо немає особливої потреби, намагаюся обрізувати дерева мінімально. Після 10 років у дерев, у яких затухає ріст молодих пагонів, проводжу омолоджувальне обрізування раз на 5–6 років. Цей захід підвищує врожайність.

За увесь час вирощування швидкоплідних волоських горіхів на моїх деревах не було ні шкідників, ні хвороб.

Збирання і зберігання врожаю

Швидкоплідні волоські горіхи залежно від погоди достигають зазвичай наприкінці серпня – на початку вересня, раніше, ніж у звичайного високорослого волоського горіха. Під час збирання плоди варто знімати тільки після їхнього повного достигання, інакше ядро при висиханні зменшується і горіх погано зберігається. Плоди знімають, коли тріскається їхня зелена оболонка, і вони починають падати на землю. Після збирання горіхи очищають від оболонки і сушать на сонці. Зберігають у прохолодному й сухому приміщенні, зазвичай на горищі житлового будинку. У жодному разі не можна зберігати горіхи на морозі, де вони псуються. Оптимальна температура зберігання горіхів – від 0°С до +3°С.

В.О. Волков,
м. Ізюм, Харківська обл., тел. 0502908274

Смородина на Кіровоградщині

Нині сільське господарство не надто привабливе для бізнесу. Фермери добре заробляють за рахунок великих площ таких культур, як пшениця, соняшник, кукурудза, ріпак. Ці культури обробляються механізовано і не потребують багато людської праці. Культури, які потребують багато ручної праці, не приваблюють фермерів через високі податки на найманих працівників. Тому такі культури, як малина, смородина, суниця рідко можна зустріти на великих площах. Зазвичай ці культури вирощують у звичайних селянських господарствах площею до одного гектара, таких, як наше.

Сьогодні хочу дещо розповісти про смородину. Ця культура добре всім відома, але не всі знають, що вона вибаглива до кліматичних умов вирощування. Зазвичай, великі площі під нею можна побачити у північних регіонах. На півдні вона поширена мало.

Ми займаємося вирощуванням смородини не так давно, близько 7 років, і площі у нас дуже скромні, близько трьох соток. За ці роки підібрали собі сорти, які дають стабільні, хоча й не високі врожаї в умовах Кіровоградщини. Наш регіон не особливо сприятливий для вирощування цієї культури без поливних систем, це ми зрозуміли з практики. Смородина в нас не реалізує і половини свого потенціалу врожайності через відсутність достатньої кількості вологи, бо наш регіон посушливий.

Загалом, смородина не вибаглива до умов вирощування, росте, практично, на будь-якій землі. Морозів не боїться, спеки також. До шкідників і хвороб має досить високі показники стійкості. Звісно, у різних сортів ці показники неоднакові. А от урожайність дуже залежить від наявності достатньої кількості вологи у ґрунті: немає вологи – немає врожаю.

Якщо, скажімо, малину можна вирощувати і без поливу, підібравши посухостійкі сорти, то зі смородиною це неможливо. За сім років ми перебрали велику кількість сортів смородини. Більше половини з них загинули протягом двох–трьох років. Зосталися найстійкіші до посухи, які реалізують лише третину паспортних даних щодо врожайності. Незважаючи на це, смородину вигідніше вирощувати, ніж, скажімо, картоплю (якщо немає техніки).

Сортів підібрали небагато: один надранній Доля, два ранніх – Кентавр, Ядрьона, з-поміж середніх прекрасно зарекомендували себе сорти Ювілейна Копаня, Володимирівська, Софіївська. Пізніх хороших сортів не знайшли. Поки що задовольняємося Лентяєм. Одним із кращих для нашого регіону є сорт Софіївська.

Софіївська – сорт середнього строку достигання. Ягоди масою до 4 г, з сухим відривом. Після перестигання осипаються. Кущі високі, з товстими стеблами, прямостоячі, вузькі. Кущ, як ніякий інший, дає чудовий простір для обробітку під ним мотоблоками. На наш погляд – найперспективніший сорт у групі середніх. Стійкість до хвороб і шкідників також висока. За роки його вирощування ми жодного разу не користувалися ніякою "хімією". Хоча тут не варто робити якісь особливо точні прогнози. Це тому, що за сухого клімату менше хвороб та шкідників. Спека й посуха не тільки несприятливі для смородини, але й для хвороб та шкідників також.

Останнім часом ціни на ягоди смородини знижуються, та це й не дивно, позаяк її вирощування можна механізувати. Для прополювання на великих площах використовують міні-трактори. А в Польщі і ягоди збирають комбайнами. Звісно, для механізованого збирання потрібні певні сорти. Нам довелося побачити один такий сорт – Ополона. Кущі у нього з "абсолютним" штамбом. На мою думку, у нас в Україні такого не буде ще якийсь певний час, і на це є вагомі причини.

Якщо порівняти сорти Софіївська та Ополона щодо врожайності, звісно, Софіївська поза конкуренцією. А от щодо транспортабельності, картина вимальовується зворотна. Долю неможливо порівнювати з цими сортами, позаяк вона входить в іншу групу – надрання. Порівнювати можна тільки сорти однієї групи: середні з середніми, пізні з пізніми тощо. І, звісно, немає універсального сорту, який підійшов би кожному. Комусь найважливіше буде транспортабельність, і тому віддасть перевагу саме таким сортам, декому потрібна врожайність, а ще комусь – невибагливість. Саме через це одні хвалять один сорт, інші – інший. Для нас кращий сорт – Софіївська, а для вас може бути інший.

Тому на завершення моєї невеличкої розповіді хочу звернути увагу читачів на те, що потрібно шукати сорти для свого наділу з урахуванням конкретних умов земельної ділянки, а тому не варто садити великі площі без перевірки на власній ділянці. Також не слід "ганятися" за новинками, які не перевірені часом. Залишимо цю справу колекціонерам, це їхній "хліб", а нам потрібні реальні стабільні врожаї.

О.А. Крохмаль,
с. Соснівка,
Кіровоградська обл.

ЖЕНЬШЕНЬ – цілющий скарб природи

(Закінчення. Поч. У "ДСГ" № 3, 2013 р.)

Вирощування женьшеню

Женьшень – тіньовитривала рослина. Її неможливо виростити на відкритому сонячному місці без притінення. Листкові пластинки мають майже в десять разів менше продихів, ніж листкові пластинки світлолюбних культур, тому при вирощуванні женьшеню без притінення його листки не можуть достатньо охолоджуватися тією кількістю води, яка транспірується крізь продихи, розміщені переважно на нижньому боці листків. Через це на сонці вони скручуються і "згоряють".

Досліди й практика засвідчили, що для нормального росту женьшеню потрібне слабке розсіяне освітлення. Його ж в умовах Полісся і Лісостепу – приблизно третина від повного. Тому біля грядок необхідно ставити притінюючі щити, які б пропускали 30% сонячного світла. Таку роль у названих зонах, а особливо в Поліссі, може виконувати поліхлорвінілова плівка, натягнута двома смугами. Щоб уникнути парникового ефекту, її розміщують на висоті не ближче 120–150 см від поверхні ґрунту. З боків уся грядка має провіватися. Плівкове притінення, крім того, надійно захищає грядку від зливових дощів та граду, які можуть завдати великої шкоди.

На півдні країни, де недостатньо опадів і висока сонячна інсоляція, плівкове затінення може бути неефективним. Тут більше підійдуть щити. Виготовляють їх так, щоб ширина планок становила 70 %, а просвіт – 30 %, тобто щоб щит пропускав 30 % сонячного світла.

Для росту женьшень потребує багатого на поживні речовини, пухкого і добре дренованого ґрунту. Для успішного вирощування його в культурі слід готувати спеціальну ґрунтосуміш. Знавець женьшеню І.Н. Гегельський (1992) рекомендував для більшості регіонів України такий орієнтовний склад ґрунтосуміші (у відсотках за об'ємом): земля лісова (гумусний шар) – 40, торф перепрілий дво–трирічний – 20, перегній з листя дерев (горіх волоський, ліщина, бук, липа, клен, береза, ясен) – 20, пісок річковий – 20.

Створення женьшеневих грядок

Для створення грядок під женьшень непридатний грунт, заготовлений у чистих дубових лісах або в таких, де переважають дуб, вільха, верба, скумпія. Не рекомендується також заготовляти листя цих порід для компосту. Грунт краще брати у хвойно-листяних лісах, на узліссі чи на вирубках.

Як додаток, на відро готової суміші бажано додати одну–дві склянки деревного попелу, 1 кг старого коров'яку, 0,5 кг вилежалої соснової тирси. Всі компоненти ретельно перемішують.

Женьшень належить до мезофітних рослин, здатних рости в умовах середнього зволоження. Рослина любить вологу, але не витримує її застоювання. Закладаючи женьшеневі грядки, для забезпечення відтоку зайвої вологи копають дренажну траншею, довгий бік якої орієнтують зі сходу на захід. Глибина її в Поліссі – близько 30 см, в інших ґрунтово-кліматичних зонах– 50–60 см. На дно траншеї (крім Полісся) насипають дренажний матеріал шаром 20–30 см. Для дренажу можна брати биту цеглу, щебінь, річковий пісок, керамзит, інші інертні матеріали.

Характерною особливістю грядок на дерново-підзолистих піщаних і супіщаних ґрунтах Полісся є наявність природного дренажу. Грунти цієї зони легко пропускають воду. Тому грядки обббортовують, щоб підняти їх над рівнем землі.

По периметру траншею можна обставляти шиферним листом чи іншим матеріалом, аби не допустити на грядці личинок численних шкідників. Таке обббортовування закопують не мілкіше 30 см. Над рівнем землі воно піднімається не менш як на 20–30 см у Лісостепу та Степу і не менше 40–60 см у Поліссі. На довгих грядках бажано поставити через кожних 2–3 м перегородки. У таких відсіках легше боротися з хворобами й шкідниками рослин.

Насіннєва плантація женьшеню

На вирівняний дренаж шаром 3–5 см насипають тирсу з дерев або застилають його склотканиною, що тривалий час оберігатиме його від замулювання. Решту об'єму траншеї (40–45 см заввишки) заповнюють ґрунтосумішшю.

Над грядками споруджують каркас для притінення рослин зверху з таким розрахунком, щоб ранкове і вечірнє сонячне проміння безперешкодно потрапляло на женьшеневі рослини. Бокового притінення влаштовувати не рекомендується. Грядки з боків мають бути продувними.

Садіння розсади женьшеню

Підготовку грядок до садіння розпочинають з поливання. Поливають кілька разів, доки ґрунт не зволожиться на глибину садіння розсади женьшеню, завдяки цьому утворені у зволоженому ґрунті посадкові лунки не засипатимуться самі від себе, що полегшить садіння рослин. Перед садінням корені протягом 10–15 хвилин дезінфікують у піввідсотковому розчині марганцевокислого калію.

Схема садіння розсади 25–40х20–40 см. Зауважимо, що коли хочемо мати більше насіння, грядки потрібно закладати з більшою площею живлення рослин (40 – 30х40 см).

Товарні плантації засаджують розсадою (одно–трирічні корені), вирощеною на спеціальних грядках (розсадниках). Як показали наші дослідження, в умовах Полісся і Лісостепу України перевагу слід віддавати закладанню товарних плантацій дворічною розсадою. Оптимальний строк садіння в цих зонах: друга половина жовтня – перша декада листопада.

Пізньої осені грядки після садіння і щорічно в наступні роки готують до зимівлі – вкривають опалим листям з дерев і поливають.

Догляд за рослинами

Практика вирощування женьшеню у згаданих зонах показала, що тут корінь без пересаджування доцільно вирощувати до шести–семи років. За належної агротехніки маса кореня в цьому віці може сягати 50–60 г, тобто така, яку нарощують 20-річні рослини за природних умов. У подальшому в рослин, старших 6–7-річного віку, спостерігається значне ураження коренів кореневою гниллю.

Догляд за рослинами упродовж вегетації – це систематичне розпушування ґрунту в міжряддях (не менше двох разів на місяць), прополювання від бур'янів і поливи. В разі виявлення перших ознак хвороб плантацію упродовж двох місяців через кожних 15 днів обробляють одновідсотковою бордоською рідиною. 4–5-річні рослини потребують підживлення. Для цього краще використовувати перепрілий 2–3-річний перегній великої рогатої худоби, не більш як 0,5 кг на 1 м погонний. Засипають його в канавки у міжряддях на глибину 8–10 см.

Розмноження женьшеню

Женьшень розмножується насінням. Це єдиний спосіб розмноження цієї культури. Досліди ряду авторів з вегетативного розмноження "кореня життя" бажаних результатів не дали.

Багаторічний досвід показав, що при розмноженні насінням женьшенівники зустрічаються з низкою труднощів. Однією з проблем є те, що насіння, висіяне восени в рік збирання, дає сходи в природних умовах через 18–22 місяці, тобто через дві зими, та й то не все. Це пояснюється тим, що зародок у насінні зрілих плодів цієї культури зупиняється на початкових стадіях розвитку (стадія проембріо). Такий зародок – це недиференційована група клітин, яка за обсягом у масі не перевищує 1/1000–1/700 маси насіння. Для порівняння: маса тисячі насінин становить лише 30–35 г.

Численні спостереження та результати досліджень показали, що поки не закінчиться дорозвинення зародка, насіння женьшеню прорости не може. Цей процес (дорозвинення зародка) відбувається в умовах теплової стратифікації. Про закінчення його можна судити по розкриванню кісточки (ендокарпію) насіння. Наші семирічні длослідження показали, що за 7 років при стратифікації насіння протягом чотирьох–п'яти місяців за температури 15–22°С дорозвинення зародка відбувалося в середньому у 51–68 %.

У природних умовах таку температуру стратифікації насіння можемо мати в перший рік після його достигання у серпні тільки протягом наступних 2,5–3 місяців. За цей період процес дозрівання зародка не встигає закінчитися в усієї кількості насіння. Таке насіння не проростає навіть за тривалої холодної стратифікації. У природних умовах воно чекає наступного літа, протягом якого проходить теплову стратифікацію необхідної тривалості. Після цього, пройшовши холодну стратифікацію ще й наступної зими, навесні проростає.

Дослідження показали також, що обробка насіння перед закладанням на теплову стратифікацію протягом 20–24 годин 0,03%-ним розчином гібереліну

значно прискорює дозрівання зародка. У наших дослідах у даному варіанті протягом 2,5–3 місяців ендокарпій розкривався в 54–69% насіння, в той час як без обробки для розкриття потрібно було 4–5 місяців. Разом з тим дані свідчать, що гіберелін істотно не впливав на насіння за холодної стратифікації.

Вирощування розсади

На основі проведених досліджень і численних спостережень можна порадити таку технологію вирощування розсади женьшеню.

Зібране у серпні насіння на решетах під струменем води звільняють від м'якуша і на три доби замочують у проточній воді, після чого – на 18–24 год. в 0,02–0,03%-ному (20–30 мг на 100 г води) розчині гібереліну. Після цього протягом 10–15 хв. дезінфікують у 0,05%-ному розчині марганцевокислого калію і висівають.

Грядки для вирощування розсади готують так, як і для вирощування кореня женьшеню. А саме: копають траншею, роблять на дні дренаж, забортовують і засипають ґрунтосумішшю. Відмінність полягає в тому, що грунтосуміш засипають удвоє тоншим шаром (20–25 см проти 40–45).

Вирощувати розсаду-однорічку доцільно в трипільній сівозміні. На першому полі вирощують розсаду, друге поле зайняте такими культурами, як овес, виковавес або ріпак на зелене добриво. Третє поле – під чорним паром після заорювання на ньому в минулому році зеленої маси. При вирощуванні дворічної розсади сівозміна буде чотирипільна, а трирічної – п'ятипільна.

Оптимальна густота посіву при вирощуванні розсади-однорічки – 300–400 насінини на 1 м^2. Практика показала, що зручнішою схемою висіву при цьому – з точки зору догляду за рослинами протягом вегетації – є рядкова з міжряддям 8–10 см і 3–4 см в рядку. Для вирощування розсади, яку будуть пересаджувати на постійне місце в дво–трирічному віці, віддаль між рядками доцільно збільшити до 14–15 см. Сіяти можна під маркер, що являє собою дошку завдовжки 60–100 см і завширшки до 50 см. У просвердлені за схемою висіву насіння отвори вставлені загострені кілочки завдовжки 4–5 см (глибина висіву). На верхньому боці дошки для зручності є ручки.

П'ятирічний корінь женьшеню з чотириденним паростком

За кілька годин до висівання насіння ґрунт добре вирівнюють і поливають – тоді зроблені гнізда не засипатимуться, їх буде добре видно. Насіння в гніздах чи ямках прикривають листковим перегноєм, змішаним з просіяною лісовою землею з гумусного шару. Після цього грядки поливають.

До настання весни і появи сходів над грядками не повинно бути ніякого притінення. Завжди вологий ґрунт добре прогріватиметься сонцем.

Навесні, як тільки на поверхню починають проклюовуватися паростки женьшеню, необхідно притінити грядку так, щоб притіняючі щити пропускали до 30% інтенсивності сонячного світла. Водночас із притіненням обережно спеціальними ручними розпушувачами розпушують ґрунт. Надалі стежать за тим, щоб на поверхні (особливо після дощів або поливів) не утворилася кірка.

Догляд за розсадою протягом вегетації полягає в систематичному розпушуванні ґрунту в міжряддях (не менше двох разів на місяць), прополюванні від бур'янів і поливах.

Викопування і зберігання розсади

За два тижні до викопування розсади, під час початку пожовтіння листя, грядки поверх притінюючих щитів укривають плівкою від дощу і не поливають упродовж цього часу. Рослини на такий режим реагують швидким пожовтінням листя. Крім того, земля стає розсипчастою й легко відокремлюється від коренів.

Викопавши розсаду (корінці), її сортують й одразу ж вкладають у спеціальні ящики, присипаючи кожну партію землею. Землю з корінцями трохи зволожують. Зберігають ящики у підвалах до осіннього садіння.

Для весняного садіння корені можна зберігати прикопаними в траншеях. Для цього на ділянці, яка не підтоплюється весняними водами, копають траншею, в якій на глибині 20–30 см прикопують ящики з розсадою. Від мишей їх укривають сіткою.

Перед висаджуванням на постійне місце корені замочують на 10–15 хв. у 0,5 %-ному розчині марганцевокислого калію.

І. П. НАДТОЧІЙ,
кандидат сільськогосподарських наук,
тел 050-223-33-65
Фото автора

Біодинамічний календар
Травень

***У** травні по-справжньому прокидається й оживає природа, зацвітає чимало рослин. Однак, серед цього барвистого розмаїття яскравого цвітіння не слід забувати про садово-городні роботи. Адже для господарів настає найгарячіший період, коли так багато потрібно встигнути зробити. Недарма ж у народі кажуть: "Що посієш, те й пожнеш". Отже, як доглядатимемо у травні за рослинами, такий результат і отримаємо восени.*

Водолій 1.05 (16:21) – 3 (20:27)
Остання чверть Місяця – 2 (13:14)

Зазвичай, на початку травня закінчують висаджувати дерева і кущі. У першій половині місяця щеплять дерева. Строк виконання роботи найкраще визначати за станом бруньок на деревах: починають щепити, коли на майбутніх підщепах набрякли й почали трохи розкриватися бруньки. Це – ознака початку сокоруху, а, отже, щеплені живці відразу отримують живлення. Однак варто враховувати, що на живцях бруньки на цей час ще не повинні розкриватися, тобто живці, на відміну від підщепи, мають перебувати ще у стані біологічного спокою.

Риби 3 (20:27) – 6 (3:05)

На початку місяця сіють моркву, буряки, редиску. Коли ґрунт прогріється до +10–12°С, висаджують цибулю-сіянку. Цибулинки втискують у вологу землю денцем донизу так, щоб верхівка була врівень із грунтом. Оптимальна відстань між рядами – 20 см, між цибулинками в ряду – 8–10 см.

Після садіння грядки мульчують торфом або тирсою. Щойно з'являться перші листочки, ярий часник і цибулю-сіянку підживлюють коров'яком, розведеним водою у співвідношенні 1:10.

Не забувають і про теплиці. В травні ґрунт під розсаду вже повинен бути приготований. За грамотного планування площі можна продовжувати сіяти в теплиці холодостійкі овочі, висаджувати цибулю. Головне – ці посадки розміщувати так, щоб спочатку вони не заважали розсаді основних культур, а потім слугували ущільнюючими культурами. Крім того, можна влашувати для розсади стелаж, що значно заощадить місце в теплиці.

Овен 6 (3:05) – 8 (12:10)

У травні потрібно стежити за температурою повітря, бо в цей період ще повертаються заморозки. Вони бувають у ясні ночі, рано вранці і тривають ще 1–2 години після сходу сонця. Найсильніше відчуваються заморозки в садах, розташованих у низинних місцях, куди стікаються холодні маси повітря.

Травневі заморозки не дуже небезпечні для рослин, але можуть повністю позбавити вас урожаю. Особливо загрозливі вони під час цвітіння садів. Щоб запобігти їм, під час зниження температури розпалюють багаття біля саду, обдуваючи димом квітуючі дерева. Для захисту саду площею 6 соток, зазвичай, буває достатньо 8–10 димових куп. Також можна ввечері перед заморозком облити дерева водою зі шланга – на них утвориться крижана кірка, але вона безпечна для рослин і вбереже квітуючі дерева.

Тілець 8 (12:10) – 10 (23:22)
Новий Місяць – 10 (2:28)

Готують теплицю для висаджування розсади помідорів. На ущільнений ґрунт під перекопування вносять відро перегною або тирси, збагачених сечовиною (2 столові ложки) і 150 г комплексних мінеральних добрив на 1 м².

Розсада, висаджена на початку травня, коли ґрунт прогріється вище +10°С, може уникнути захворювання на фітофтороз і дасть стиглі плоди до 10 серпня.

Якщо добрива не вносили під час перекопування, в лунки кладуть жменю садової землі і 1 чайну ложку суперфосфата. Лунки рясно поливають до і після садіння теплою водою. Надалі поливають через 1–2 тижні. За похолодання рослини можна прикрити нетканим матеріалом, а під час заморозків додатково ставлять дуги, на які натягують плівку. Коли мине загроза заморозків, укриття знімають, а рослини підв'язують до вертикальних шпалер.

Близнята 10 (23:22) – 13 (11:58)

У цей період садівники займаються обробкою саду проти шкідників. Якщо їх небагато, то збирають вручну. За масової появи шкідників рослини обприскують отрутохімікатами. Не забувайте також розпушувати ґрунт під кущами і обкопувати пристовбурні кола – чимало шкідників цього не люблять.

Якщо після розпускання бруньок побачите на кущах смородини сухі гілки, необхідно вирізати їх до рівня ґрунту і спалити.

Варто також нагадати, що під час бутонізації смородини активізуються брунькові кліщі, які переповзають від одного куща до іншого. Саме в цей час боротьба з ними найефективніша: перед цвітінням і відразу після нього кущі обприскують 0,5–1%-ною суспензією 70–80%-ной колоїдної сірки (50–100 г на 10 л води) або іншим дієвим препаратом. Якщо поряд знаходяться кущі аґрусу, необхідно обов'язково вкрити їх плівкою під час обприскування смородини, бо від сірки у них обпадає листя.

Рак 13 (11:58) – 16 (0:39)

Якщо протягом 2–3 днів не очікується заморозків, можна висадити розсаду брокколі, ранньої білоголової й червоноголової капусти, а також цвітну, савойську й китайську капусти у відкритий ґрунт і під плівкове укриття. Зазвичай, попередньо розсаду капусти загартовують, тоді вона краще витримує "стрес" пересаджування у відкритий ґрунт.

Також у ці дні висаджують кореневу селеру, розсаду якої не варто дуже заглиблювати у ґрунт, інакше коренеплоди будуть дрібними.

У середині травня висаджують пізньостиглі сорти білоголової капусти. Оскільки рослини формують велике листя, то площу живлення для них передбачають 70х70 см. У кожну лунку кладуть дві жмені садової землі і 1 столову ложку попелу. Після садіння рослини регулярно поливають, а через тиждень розпочинають розпушувати ґрунт на грядках і підживлювати капусту.

Лев 16 (0:39) – 18 (11:34)
Перша чверть Місяця – 18 (6:34)

Городники продовжують висівати холодостойкі культури (крес-салат, шпинат, салат, салатну гірчицю). Всі капустяні культури за посушливої погоди посипають попелом від хрестоцвітої блішки.

Боби можна посіяти з кабачками і огірками, для яких вони слугуватимуть кулісами.

Столові буряки для літнього споживання висівають, зазвичай, на початку травня, а призначені для зимового зберігання – через 2–3 тижні.

Наприкінці травня висівають теплолюбну квасолю. Коли рослини досягнуть висоти 10–15 см, виткі види цієї культури підв'язують до опори, а кущові сорти підгортають. Коли рослини гороху й квасолі досягнуть висоти 10 см, варто встановити для них опори, прикріпивши до рами або кілків сітку, дріт чи шпагат.

Діва 18 (11:34) – 20 (19:09)

Садіння картоплі – надзвичайно важливий етап у процесі вирощування цієї культури. Для садіння відбирають середні, масою 50–70 г, не пошкоджені хворобами бульби. І, звичайно ж, їх необхідно заздалегідь пророщувати. Це сприяє прискореній появі сходів, а відтак – особливо важливо при вирощуванні ранніх сортів картоплі.

Підготовлені бульби обпудрюють попелом або обприскують розчином мікроелементів і висаджують у дозрілий ґрунт. Роблять це по шнуру під лопату, розкладаючи їх у лунки паростками догори.

Схема садіння – 60х35 см. Дрібні бульби садять частіше, великі – рідше. У кожну лунку вкидають по жмені компосту, змішаного з деревним попелом. Глибина садіння – 10–12 см, на перезволоженому ґрунті – 6–8 см.

До речі, овочеві боби добре суміщаються з ранньою картоплею, тому висівають їх із появою сходів, розміщуючи між рослинами картоплі.

Терези 20 (19:09) – 22 (22:57)

У травні суниця потребує особливо ретельного догляду: ґрунт навколо рослин і в міжряддях необхідно підтримувати у пухкому стані, а за посушливої погоди регулярно поливати насадження.

Слід зазначити, що суниця дуже чутлива як до нестачі, так і до надлишку вологи в ґрунті, особливо молоді рослини. Тому поливають її лише за явної нестачі вологи в ґрунті при висуванні квітконосів у фазу цвітіння, на початку зав'язування ягід тощо.

Для ефективного зав'язування ягід важливим чинником є бджолозапилення. Навіть у самоплідних сортів урожайність значно підвищується, якщо на ділянці або поряд із нею є кілька вуликів. Якщо суниця, яку вирощують під плівковим укриттям, зацвіла, необхідно знімати плівку вдень, щоб бджоли мали вільний доступ до квіток.

Скорпіон 22 (22:57) – 24 (23:51)

Виноградарі у травні поспішають виконати зелені операції на винограднику. Вперше обламують зайві пагони після розпускання бруньок. При цьому на багаторічних частинах куща видаляють непотрібні набряклі бруньки. Також видаляють двійники й трійники на плодових стрілках, залишаючи найрозвиненіші пагони.

Наступне обламування виконують, коли пагони досягнуть довжини 10–15 см, а третє – коли вони будуть завдовжки 35–40 см. Завдяки такому агрозаходу остаточно встановлюють навантаження кущів пагонами і суцвіттями.

У травні необхідно обробити кущі від шкідників і хвороб фунгіцидами. Однак, за відсутності ознак оїдіуму, антракнозу, чорної плямистості, які не були виявлені на винограднику минулого року, обробку в північних областях можна пропустити.

За появи виноградного кліща кущі обробляють до цвітіння, у фазі 9–12 листків, одним із рекомендованих акарицидів. За 10–12 днів до цвітіння винограду вдруге підживлюють виноград рідкими добривами.

Стрілець 24 (23:51) – 26 (23:30)
Повний Місяць – 25 (6:25)

Наприкінці травня починають інтенсивно рости бур'яни. Тому дуже важливо періодично розпушувати ґрунт під кронами дерев, ягідників та у міжряддях саду, одночасно знищуючи всі бур'яни. Адже чимало бур'янистих рослин слугують плацдармом для шкідників і хвороб культурних рослин. Нагадаємо, що під час обробки бур'янів спеціальними препаратами не забудьте захистити культурні рослини плівкою від випадкового потрапляння "хімії".

Дієвим способом механічної боротьби з різними шкідниками плодових дерев слугують ловильні пояси. Для їхнього виготовлення мішковину, гофрований папір, скловату обмотують навколо стовбура дерева у вигляді перевернутої спідниці. Шкідники заповзають туди і залишаються там, а садівники щотижня оглядають ловильні пояси і знищують комах, які в них потрапили. Для більшої ефективності дехто із господарів змащує такі пояси клеєм.

Козеріг 26 (23:30) – 28 (23:50)

Квітникарі у травні продовжують доглядати за однорічниками, посіяними у квітні: підживлюють, поливають, пропалюють рослини. Закінчують висаджувати левкої, гвоздику Шабо і сіяти запашний горошок. У кожну лунку під розсаду вносять нітроамофоску – по 3–4 г під рослину. Висаджують ці культури через 20–25 см у ряду, заглиблюючи на 1–2 см (за винятком гвоздики, яка не витримує заглиблення). Після садіння поливають рослини і ґрунт навколо них мульчують.

Закінчують висівати настурції. Насіння замочують за добу до посіву і висівають по 7–10 шт. на 1 погонний метр, на глибину 3–4 см. Сходи настурції з'являються через 10–14 днів, а цвістиме вона через 40–50 днів після сівби.

Наприкінці травня висівають дворічники: гвоздику турецьку, дзвіночки середні, наперстянку пурпурову, штоктроянди, рожеву мальву. Ділянка під них має бути готова заздалегідь, а ще краще – з осені. Навесні важкі ґрунти перекопують на глибину 18–20 см. Висівають дворічники відразу на постійне місце, а згодом проріджують їх.

Водолій 28 (23:50) – 31 (2:31)

Водолій – неродючий сухий знак, тому варто утримуватися від садіння будь-яких рослин тоді, коли Місяць перебуває в ньому. У народі кажуть, що в такі дні насіння не зійде, розсада загине, дерева і кущі не приживуться. Тож краще не ризикувати і не перевіряти справедливість цього твердження. Натомість культивацією та боротьбою з шкідниками можна займатися без побоювань.

Садівники в ці дні послаблюють обв'язування на щепах, а якщо вони добре прижилися, то остаточно видаляють плівку. Виконують зелені операції з обрізування, прищипування. У молодих дерев виламують або прищипують пагони, які не беруть участь у формуванні скелета або загущують крону, жировики. Прищипують і конкуренти, видаляють порослі на підщепі, штамбі, скелетних гілках. Після дощів розпушують ґрунт, прополюють бур'яни, щоб вони не конкурували з деревами за воду.

Риби 31 (2:31) – 2.06 (8:35)
Остання чверть Місяця – 31 (20:58)

У травні можна виконати підсів газонних трав, який рекомендується робити за такою схемою: спочатку низько скосити уражені ділянки газону і звільнити їх від скошеної трави, розпушити верхній шар ґрунту, використовуючи граблі або культиватор, і вирівняти поверхню. Потім виконати підсів насіння газонних трав і присипати їх торфом шаром 1 см, закоткувати ділянку. Наприкінці варто полити весь газон, а не тільки місця підсівання трав. Для отримання дружних сходів треба також підживити місця підсівання "стартовим" добривом для газонів.

Якщо виявите осередки ураження газону хворобами, то необхідно виконати термінові заходи з оздоровлення рослин і попередження поширення захворювання.

Ялова коза не дає приплоду й молока. Тому щороку кожну матку потрібно парувати. Для парування необхідно мати козла-плідника. Звичайно, на 20–50 кіз досить одного козла, якого має утримувати один із власників кіз. Козел-плідник за походженням не повинен бути в близькому спорідненні з матками, бо в цьому випадку народжується менш життєздатне потомство з меншою продуктивністю. Крім того, за спорідненого розведення нерідко народжуються виродки.

Розведення кіз
у присадибному господарстві

Козел-плідник повинен походити від високомолочної матки, бо молочність передається за спадковістю не тільки через матку, а й через плідника. В нього мають бути дуже здоров'я, міцний кістяк, розвинута груднина, широка спина, довгий тулуб, прямі, добре поставлені ноги і нормально розвинуті статеві органи.

До козлів пухових та вовнових порід ставлять особливі вимоги щодо рівня їхньої власної продуктивності. Краще їх купувати у племінних господарствах відповідної породи через племоб'єднання.

Перед парувальним періодом поліпшують годівлю козлів, щоб вони мали середню вгодованість. У худих та ожирілих тварин низька запліднювальна здатність. Козел віком 2–5 років може щодня покривати 2–3 матки за ручного парування з перервами не менше 4–5 годин. Статеве навантаження на молодих і старих козлів удвічі менше.

Кози швидкостигліші порівняно з іншими тваринами. Статевої зрілості вони досягають у віці 5–7 місяців. Але кізочок такого віку парувати не слід. Вперше це роблять у віці 18 місяців. Спаровувати кіз можна тільки в стані охоти. Якщо коза не запліднилася у першу охоту, її треба обов'язково спарувати в другу, яка, зазвичай, повторюється через 15–22 дні. Тривалість статевої охоти становить 24–48 годин (ознаки охоти: тварина неспокійна і погано їсть, гіперемія та почервоніння зовнішніх статевих органів, енергійне крутіння хвостом), а статевого циклу – 18 днів.

Зазвичай у всіх кіз з вересня по лютий кожні три тижні починається тічка. Тому найкращим часом для парування цих домашніх тварин є вересень – грудень. Кітність триває 150 днів. Козенята народжуються наприкінці зими – на початку весни. У цей час матки дають найжиттєздатніший, добре розвинутий приплід. Козенята встигають до початку випасання добре зміцніти і найповніше використовують усі переваги пасовищного утримання.

Молоді кози приносять по одному козеняті. У тварин старшого віку народжується по 2–3 козенят, а інколи навіть 4–5. Найбільшу плодючість козематки мають у 3–6-річному віці.

Козликів можна використовувати як плідників у 7–8-місячному віці, що дає змогу інколи обійтися без дорослих козлів, утримання яких у присадибному козівництві невигідне. Використання козлика на 5–7 матках за сезон істотно не впливає на його вгодованість і смакові якості м'яса, але забивати некастрованих тварин потрібно якомога раніше.

Кози значно енергійніші порівняно з баранами, і пускати в парування їх можна у будь-який час. Краще робити ручне парування. Можна також у парувальний період утримувати кіз з козлом у череді.

Окіт кіз та вирощування молодняку

За 10–15 діб до окоту із приміщення видаляють гній, білять його розчином вапна, стелять товстий шар гігроскопічної підстилки (бажано використовувати солому, тирсу, залишки кукурудзиння) у станки, утеплюють двері, усувають протяги. За декілька діб перед окотом ретельно стежать за козою, щоб за необхідності допомогти їй окотитися, а за ускладнення викликати ветеринарного працівника.

Коза і козел зааненської породи

Наближення окоту визначити легко: коза починає непокоїтися, лягає, встає, жалібно мекає. Вим'я збільшується, родові шляхи червоніють, набрякають і також збільшуються. У здорової, добре розвинутої і нормально вгодованої матки за правильного положення плоду окот відбувається протягом 30–40 хвилин і, зазвичай, ніякої допомоги не потрібно. Козеня за нормального перебігу окоту і правильного положення у матці виходить передніми ніжками, на яких лежить голова. Коли матка після народження одного козеняти не заспокоюється, то слід чекати другого, яке народжується приблизно через 10–15 хвилин після першого. Якщо коза довго не може окотитися, а з петлі показується тільки одна або обидві ніжки козеняти, це свідчить, що плід лежить неправильно. В такому разі необхідне втручання спеціаліста.

Послід у матки відокремлюється через 1–2 години після окоту і для цього допомога не потрібна. Коли він протягом 4–5 годин не вийшов, треба звернутися по допомогу до лікаря ветеринарної медицини. Послід разом з мокрою підстилкою необхідно зразу ж винести з приміщення і закопати.

Щоб запобігти маститу багатомолочної кози, через 1–2 години після окоту її потрібно здоїти. Першого тижня маток доять п'ять–шість разів на добу, потім поступово переходять на триразове доїння. Через 1–1,5 години після окоту козі дають теплу воду. У перші три доби матку слід годувати помірно легкоперетравними кормами (якісне сіно, борошно, висівки, свіжа трава).

У новонародженого козеняти зразу ж звільняють чистою ганчіркою ніздрі, рот та очі від слизу. Пуповина обривається сама, а якщо ж ні, то її відривають або перерізають тупим ножем (в іншому випадку зупинити кровотечу дуже складно) на відстані 7–10 см від живота, видавлюють з неї кров, зав'язують її вузликом і змащують розчином йоду або зеленки. Козеня дають матері облизати, а потім витирають сухою ганчіркою і переводять до теплого сухого місця.

Існують два способи вирощування молодняку: під маткою і без неї. Перший спосіб – найпростіший. Він поширеніший у пуховому та вовновому козівництві. Козенят разом з матерями утримують до 3–4-місячного віку, потім відлучають, а маток ще доять 1,5–2 місяці.

У молочному козівництві також застосовують цей спосіб. Маломолочних кіз з одним козеням починають доїти через 1,5 місяця після окоту, коли воно вже добре їсть траву, сіно та інші корми. Таких маток з двома або трьома козенятами починають доїти через 3–4 місяці після окоту, тобто після відлучення приплоду. Козу можна також доїти після окоту й вирощувати під нею козенят. У цьому разі частину молока не видоюють, а залишають молодняку, який підпускають до матері тричі на добу.

Вирощування без матері складніше і вимагає ретельного догляду за молодняком. Новонароджених козенят відразу відлучають від матерів і годують їх із пляшки з гумовою соскою або з миски. Молоко дають відразу ж після доїння або підігрітим до 38°С. У перші дві–чотири доби після окоту коза дає молозиво, яке треба обов'язково згодовувати козенятам. Перші цівки молока потрібно здоювати до окремого посуду, тому що в ньому багато небезпечних мікробів. Це необхідно мати на увазі й під час вирощування козенят під маткою.

Пити молоко з миски козеня привчають так: спочатку дають йому зголодніти. Перед напуванням його ставлять біля миски, підгинають передні ноги і лівою рукою нахиляють голову до миски. Коли воно не п'є саме, в молоко занурюють вказівний палець чисто вимитої правої руки і змушують козеня ссати з пальця, притримуючи іншими його мордочку. Коли воно почне пити молоко, палець із рота виймають. Якщо ж після цього козеня перестає пити, все починають спочатку, доки воно не буде пити самостійно. Привчати козеня пити тільки з пальця не слід, оскільки потім його важко буде від цього відучити. Пляшки, миски, соски необхідно утримувати чистими і після кожного годування їх ретельно миють гарячою водою та просушують.

Першого тижня козенят годують п'ять–шість разів на добу, через кожні 2,5 години. У перший день дають по 100 г молока, потім разову норму поступово збільшують, а кратність годівлі зменшують. До 10–20-денного віку добову норму молока доводять до 1,1–1,2 л, а з 40-денного її поступово зменшують, тому що козенята в цей час уже їдять концентровані, соковиті й грубі корми.

З 15-денного віку козенятам щодня дають невелику кількість доброякісного сіна або висушений пучок гіллячкового корму з листям. У 1,5 місяця вони вже добре поїдають грубі корми. З 30-денного віку молодняку дають концентровані корми: висівки, подрібнений овес або ячмінь, макуху або суміш цих кормів з додаванням крейди (5 г) та кухонної солі (5 г) з розрахунку на 1 голову на добу.

Племінні господарства з розведення кіз в Україні

Назва господарства	Район	Присвоєний статус	Порода
Донецька область			
Товариство з обмеженою відповідальністю "Агрофірма "ПринцФельд"	Тельманівський	племінний репродуктор	зааненська
Львівська область			
Сільськогосподарський кооператив "Жирівське"	Жидачівський	племінний репродуктор	зааненська

Починаючи з 10-денного віку деякі господарі варять рідку вівсянку (100 г вівса на 1 л води), яку додають до молока з розрахунку 150–200 г на голову. Щоб запобігти кишково-шлунковим захворюванням, вівсянка має бути свіжою. Її варять кожного дня, проціджують, остуджують і трохи підсолюють. Поступово кількість цього корму збільшують до 600 г на добу, а з двомісячного віку його поступово виводять з раціону.

З 1,5-місячного віку козенятам дають дрібно подрібнені коренебульбоплоди. Спочатку 100 г, а потім 200–300 г на голову. Молодняк переводять на безмолочну годівлю з 1,5–4-місячного віку, протягом 10 днів. Одночасно збільшують кількість концентрованих, грубих і соковитих кормів, які згодовують три рази на добу. Незалежно від годівлі молоком козенят щодня напувають досхочу чистою нехолодною водою.

З 10–15-денного віку козенят постійно випускають на прогулянку, якщо дозволяють погодні умови. Відлучають молодняк поступово, протягом 10–15 днів. Кількість напувань молоком поступово зменшують. Відлучений молодняк утримують ізольовано від маток протягом 13–15 діб, після чого він відвикає від ссання і його можна утримувати разом з матками.

Д.В. Білай,
зооінженер, магістр із технології виробництва та переробки продукції тваринництва

Так вирощуємо індиків

(Продовження. Поч. у №3, 2013 р.)

Профілактика захворювань

У перші дві доби індичат напувають аскорбінкою з глюкозою. Якщо немає глюкози, можна замінити її цукром. В 1 л кип'яченої води кімнатної температури розчинити 0,5 г аскорбінки й 1 ст. ложку цукру.

З 3-го по 5-й день дають антибіотики на вибір: енрофлоксин, байтрил, флосан, тромексин або інші. Норма препарату зазначена в інструкції.

У 6–9 днів напувають водорозчинними полівітамінами: нутрил-селен, аміновіт або чик-тонік (на вибір).

З 10-го дня рекомендовано провести лікування від кокцидіозу одним із препаратів: байкокс, кокцидіовіт, бровакокцид, ампролинвіт. Хочу зауважити: якщо індичат годуєте виробничим комбікормом, кокцидіостатики не потрібно застосовувати, тому що вони входять до складу корму.

З 15 по 18 днів – вакцинація від хвороби Ньюкасла. Повторення через 15 днів. До й після вакцинації індичат треба напоїти вітамінними препаратами.

Індичата схильні до захворювання і на гістомоноз. За цього захворювання у них з'являється пронос, вони худнуть. Якщо хвороба запущена, тоді чорніє голова (звідси ще одна назва хвороби – "чорна голова"). Тому, починаючи з 20-го по 25-й день, кожне індича необхідно напоїти по 1/2 таблетки метронідазолу. З 45-го по 50-й день по 1/2, а з 71-го по 75-й – по цілій таблетці, і так до 150 днів, тобто через кожні 20 днів.

З місячного віку в молодняка може з'являтися респіраторний мікоплазмоз. За типового перебігу у птахів виникає серозно-слизовий риніт, кон'юнктивіт, синусит. Хворі індичата чхають, трясуть головою, у них опухають підочні западини, з'являються хрипи, опухають суглоби, птахи падають на ноги. Особливо прогресує хвороба за вологої погоди. Запобіжні заходи здійснюють антибіотиками тиланової групи: тилозин, тилоциклинвет із розрахунку 2 г антибіотика, змішаного з 1кг сухого корму. Його слід ретельно перемішати й згодовувати протягом трьох днів, а якщо захворювання уже виявилося, антибіотик потрібно додавати в корм п'ять днів. Якщо хвороба задавнена, пір'я стає тьмяне, скуйовджене, індичата погано їдять, не стоять на ногах, суглоби опухають. За такого стану необхідно робити ін'єкції у грудний м'яз одним із препаратів: тилан, тилозин-50, фармазин-50, тімтил у дозі, зазначеній в інструкції до цих препаратів.

Індичата схильні до зараження глистами. Профілактику необхідно здійснювати з двомісячного віку один раз на місяць препаратами: піперазин, альбендазол, левамізол за інструкцією.

А тепер відповім на деякі питання, які найчастіше ставлять мені читачі журналу, котрі тримають індиків.

1. Чи можна застосовувати для індичат підстилку з лушпайок соняшників або гречки?

Не можна, тому що лушпайки можуть бути заражені цвільовими грибками. Для маленьких індичат корисніше застосовувати пелюшки з тканини, а в міру підростання можна використовувати великі стружки з дерева хвойних порід. Також можна використовувати солому, але без найменших ознак цвілі. Від ураженої грибком підстилки індичата можуть занедужати на аспергільоз. Найкраще перших два місяці вирощувати їх на ґратчастій підлозі з чарунками 1,5 х 2 см.

2. Чому індички не набрали вагу?

Вагу індички не набирають від неправильного годування, поганого фізичного стану, від згодовування цілого зерна, тому що воно засвоюється лише на 60%.

Зразкова вага індичат породи БЮТ-8 у нашому господарстві:

1 місяць – самці 1,2 кг, самки 900 г;
2 місяці – самці 3,5 кг, самки – 2,8 кг;
3 місяці – самці 7 кг, самки – 5 кг;
4 місяці – самці 10 кг, самки – 7 кг;
5 місяців – самці 14 кг, самки – 8,5 кг;
6 місяців – самці 16 кг, самки – 10 кг.

3. Яку породу вибрати і в який період краще придбати?

Виходячи з нашого досвіду вирощування індичок, найкраще придбати індичат у червні, тому що самок старше 20-тижневого віку не вирощують.

До моменту їхньої вигідної реалізації у грудні вони досягають товарного вигляду. У зв'язку з цим менше витрачається кормів. Крім того, у червні ціни на індичат нижчі, що також вельми важливо.

За результатами утримання різних порід індичок на своєму подвір'ї ми переконалися, що вигідніше вирощувати БЮТ-8. Індички цієї породи відрізняються високими м'ясними якостями. Вихід грудних м'язів від живої маси тушки у них вищий, ніж у БіГ-6. Необхідно також врахувати, що БіГ-6 вибагливий до складу корму й птахи споживають його більше.

Порада: купуючи індичат, запитуйте в господаря телефон для зв'язку на випадок, якщо із пташенятами виникнуть труднощі, аби вам вчасно надали допомогу.

Власним досвідом ділилася та давала поради з утримання й розведення індиків у власному господарстві

Д.В. Замотайло,
птахівник-практик,
тел. 0962106301.

(Далі буде)

Купуйте лише оригінальний Престиж®!

Престиж® — це унікальний ОРИГІНАЛЬНИЙ засіб від німецького виробника – компанії «Байєр». Він поєднує в собі надзвичайно ефективний захист картоплі від колорадського жука, інших шкідників та хвороб одночасно з «антистресовим» ефектом стимуляції росту рослин. Крім того, **Престиж®** надзвичайно ефективний при захисті овочевих та плодових культур від шкідників та хвороб шляхом замочування розсади або саджанців перед висаджуванням в грунт. **Але це є дійсно так якщо препарат оригінальний, тобто вироблений на заводах компанії «Байєр».**

На жаль, завдяки своїй популяності, **Престиж®** став надзвичайно привабливим не тільки серед споживачів, але також і серед шахраїв, які намагаються виробляти і продавати підроблені продукти та отримувати надприбутки на хвилі популярності цього препарата. Такий **Престиж®** не тільки не в змозі захистити урожай, але, навпаки, може принести шкоду як рослинам, так і людям, які споживатимуть картоплю та овочі.

Тому надзвичайно важливо знати як виглядає оригінальна упаковка препарату **Престиж®** та які є елементи захисту від підробок.

На сезон 2013 року є наступні упаковки препарату:

Упаковка 20 мл (мал. 1) — флакон білого кольору з вертикальною прозорою полосою, яка має вигляд рожевої, коли у флаконі налитий **Престиж®**.

Якщо унікальний ідентифікаційний код (УІК) зареєстрований у Базі і перевіряється вперше, то абонент отримає у відповідь на своє СМС повідомлення: **Ви купили оригінальний препарат від ТМ «BAYER».**

Якщо УІК зареєстрований у Базі, але перевіряється вдруге або втретє, абонент отримає відповідь: **Код вже перевірявся! Можлива підробка! Зателефонуйте 080 060 3888.**

Якщо УІК не зареєстрований у Базі, абонент отримає відповідь: **Код не зареєстрований в системі! Зателефонуйте 080 060 3888.**

Мал. 1

Мал. 2

Мал. 3

Мал. 4

Мал. 5

Така полоса є елементом захисту від підробки — вона виготовляється одночасно з флаконом, і цей колір проходить через усю товщину стінки флакона (його неможливо стерти). Слід зауважити, що флакон **Престижа** 20 мл зразка 2012 року мав вертикальну полосу зеленого кольору. Флакон 20 мл закритий червоною кришкою з рельєфним логотипом компанії «Байєр».

Упаковки 60 мл (мал. 2) **та 150 мл** (мал. 3) — прозорі флакони в картонній коробці.

Елементи захисту

На картонній коробці з правого боку розміщений стікер (мал. 4), за допомогою якого покупці можуть перевірити оригінальність придбаного продукту. Цей стікер розміщений лише на упаковці **Престиж®** 60 мл і 150 мл виробництва 2012–2013 років.

Кожен покупець препарату **Престиж®** (в упаковках 60 мл і 150 мл) має змогу, за бажанням, переконатися в оригінальності придбаного товару. Для цього слід витерти будь-яким твердим предметом (наприклад, монетою) захисний шар на стікері, під яким стане помітним надрукований 15-значний унікальний ідентифікаційний код (УІК). Для перевірки оригінальності купленого товару слід відправити СМС повідомлення у вигляді 15 цифр на номер **3888** (цю опцію підтримують провайдери мобільного зв'язку **МТС, Київстар та life:)**. Вартість відправленого СМС повідомлення зазначена на стікері.

Оригінальність придбаного товару можна також визначити безкоштовно через Інтернет за адресою **www.3888.ru**.

Відповіді системи при перевірці оригінальності товару через Інтернет будуть аналогічними відповідям при перевірці шляхом надсилання СМС повідомлень.

На картонній коробці упаковок 60 мл та 150 мл можна бачити логотипи «Байєр», які світяться в ультрафіолеті.

Флакони 60 мл і 150 мл закриті червоною кришкою з рельєфним логотипом компанії «Байєр».

Упаковка 500 мл (мал. 5) — прозорий флакон з кришкою червоного кольору, на якій нанесений рельєфний логотип «Байєр».

Надзвичайно важливо звертати увагу на колір препарату. Він повинен бути рожевий, а не брудно-рожевий або червоний.

Звичайно, в окремих випадках дуже важко відрізнити підробку від оригінального продукту, тому ми радимо усім своїм споживачам не випробовувати долю, не купувати **Престиж®** з рук в неперевірених місцях продажу, а купувати **в мережі ТКЦ «Зелений Світ»** інших спеціалізованих магазинах, що є запорукою безпечного його застосування та отримання високих, якісних врожаїв.

Вентиляція в хліву

Інколи деякі господарі, особливо початківці, які утримують свійських тварин і птицю, побудувавши для них нове тепле й світле приміщення, не можуть зрозуміти, чому в холодний час року по його стінах тече вода. Причина ж, виявляється, дуже проста і навіть передбачувана: у приміщенні для утримання худоби відсутня вентиляція. Тому із настанням теплих весняних днів слід подбати про вирішення цієї проблеми.

Як уже зазначалося, влаштувати вентиляцію у хліву досить просто, особливо, якщо взяти за основу варіант, зображений на рис. 1. У даній конструкції дощата вентиляційна труба протягнута крізь дах, але зроблено це таким чином, щоб верхній кінець труби був приблизно на 50–70 см вищий за дах. Або, принаймні, не нижче коника.

Така вентиляційна труба розділена всередині на чотири частини дощечками, встановленими хрест-навхрест. Розміри труби довільні, але бажано, щоб ширина кожної її стінки була приблизно 50–60 см.

Обмін повітря за використання такого пристрою здійснюється одночасно. Знизу під трубою встановлюють щит, ширина якого має бути вдвічі ширша самої труби. Роблять це для рівномірного розподілу повітря.

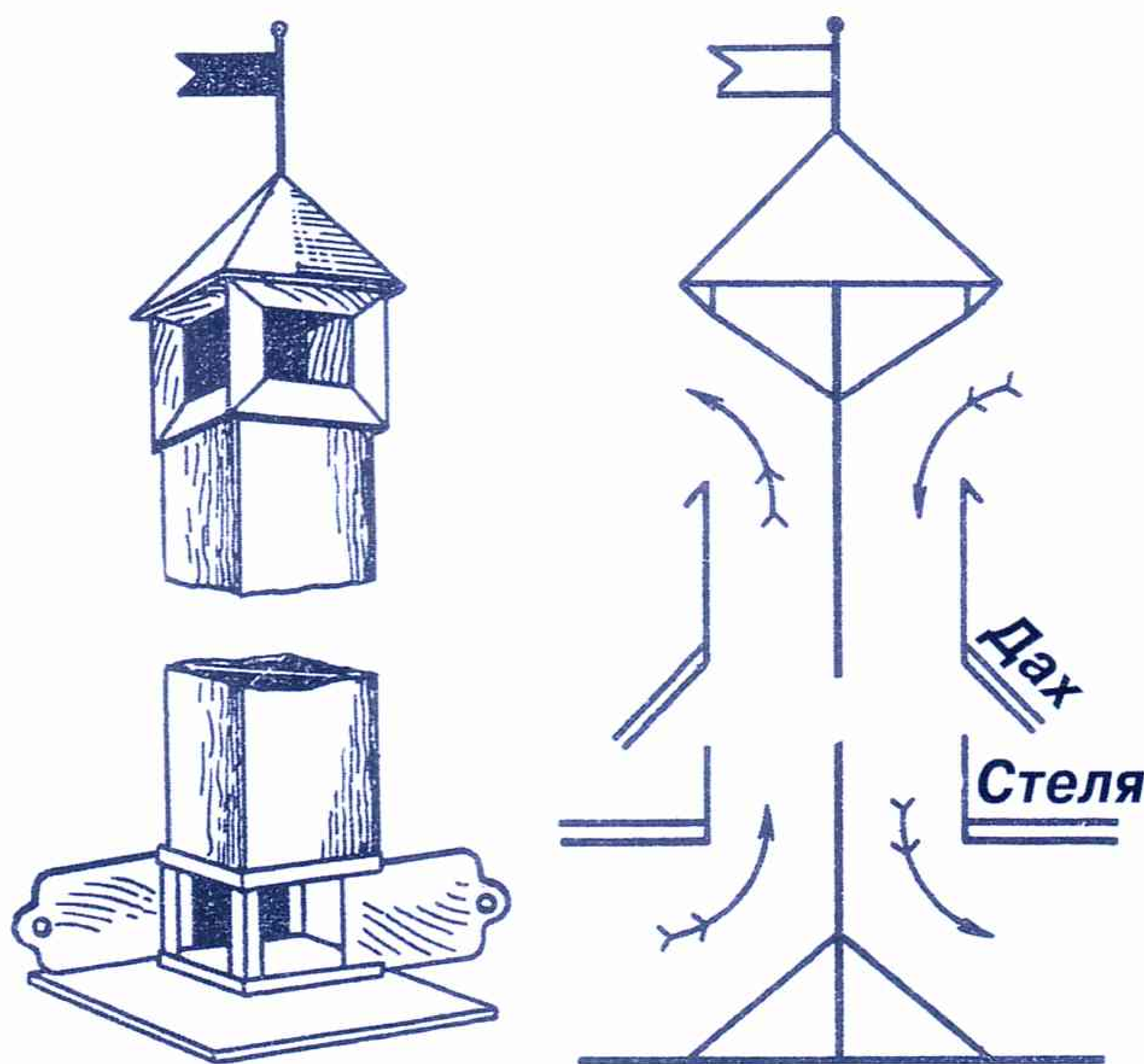

Рис. 1

У найнижчій частині вентиляційну трубу потрібно обов'язково обладнати заслінками, які необхідні для регулювання потоку повітря. За великих морозів або під час сильного вітру заслінки закривають, щоб тварини не застудилися, а під час потепління та в тиху погоду відкривають повністю.

Робота такої вентиляції перевірена на практиці і дає відмінні результати: у приміщенні для утримання худоби завжди тепло й сухо, і що найважливіше – відсутній запах аміаку, який гнітюче діє на тварин.

Лава для доярки

Коли доярка доїть корову або козу, то відбувається не просто процес добування молока. Це свого роду таїнство, непередавана магія і чарівність природи. Недарма ж чимало відомих художників прагнули відобразити на своїх полотнах дуже мальовничу сцену ручного доїння на сільському обійсті...

Однак варто зазначити, що під час процесу доїння відбувається також надзвичайно важлива біологічна процедура, від якої залежить не лише кількість надоєного сьогодні молока, а й те, як корова або коза доїтимуться у подальшому, тобто їхня продуктивність.

Саме тому фахівці стверджують, що цей процес має бути приємним для тварини і, до того ж, не дуже стомлюючим для господарів. З цією метою народні умільці виготовили спеціальну лаву для доярки. У наш час розроблено чимало найрізноманітніших конструкцій даного виробу, одна з таких розробок зображена на рис. 2.

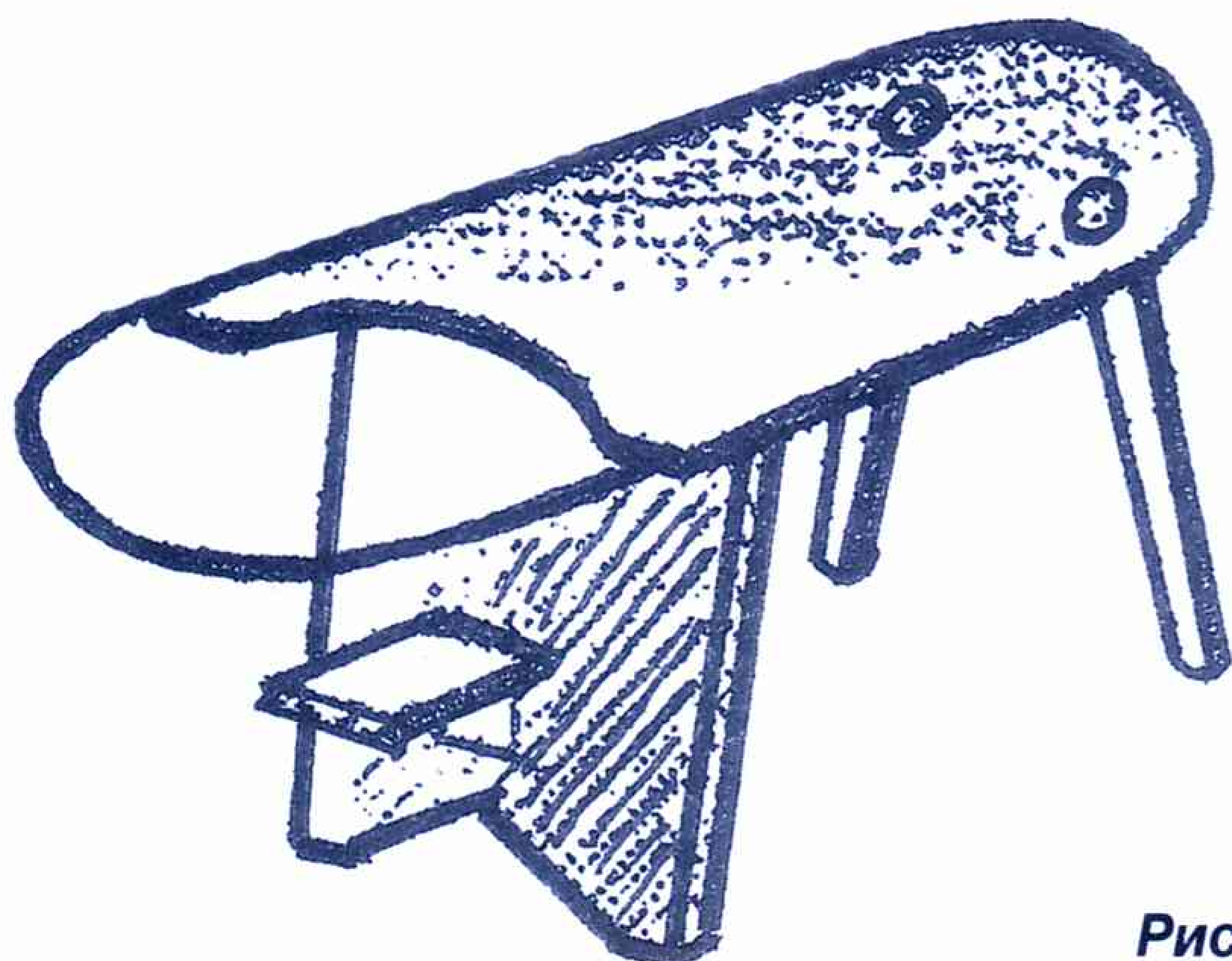

Рис. 2

Звичайно, конструкція такої лави для доїння тварин не претендує на особливу новизну, але, виготовивши її, можна позбавити себе багатьох незручностей. Зокрема, на рисунку видно, що у лавці зроблено спеціальний виріз для дійниці, який утримується на місці дротом. Отже, тепер його не доведеться притримувати ногами і він буде постійно чистим. Таку дійницю можна навіть поставити на стіл у будинку, готуючись проціджувати молоко.

Передня дощечка, яка трохи виступає, зроблена саме для того, щоб на неї ставили дійницю при доїнні. До того ж, на таку лавку можна сісти по-різному: боком або верхи, тобто так, як буде найзручніше господарю.

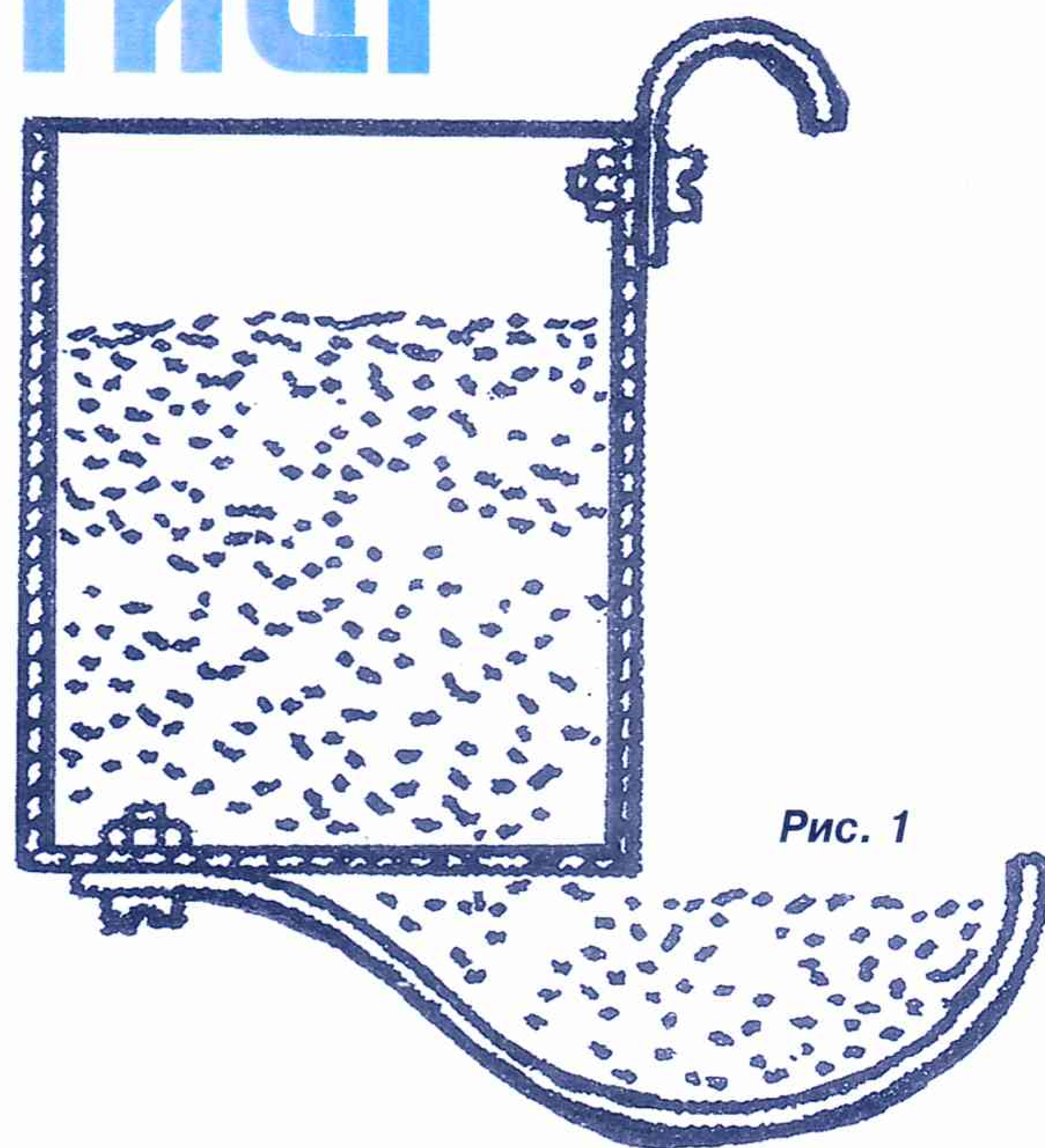
М.С. Рітченко,
м. Луганськ

Автогодівниця для птиці

Вирощувати перепілок у домашніх умовах не набагато складніше, ніж будь-яку іншу свійську птицю. Напевно, саме тому останнім часом це заняття набуває дедалі більшої популярності з-поміж птахівників-аматорів. Тим більше, що вирощування цих маленьких і невибагливих пташок – перспективний напрямок у птахівництві.

Особисто я давно переконався, що утримування перепілок – дуже вигідна справа, однак вони потребують дбайливого догляду. З власного досвіду добре знаю, що із встановленням автонапувалки у пташнику, зазвичай, проблем не виникає, на відміну від автогодівниць, бо корм необхідно давати регулярно – по кілька разів на день. Саме через це і виникають певні труднощі у багатьох господарів. Особливо, якщо вони часто бувають у від'їзді.

У такій ситуації мене завжди виручала годівниця, зображена на рис. 1. Виготовити її з банки з-під згущеного молока або кави не становить особливих труднощів. Кормоприймальником слугуватиме відрізана верхня кришка банки, оброблена відповідним чином. А гачки для закріплення годівниці на стінці клітки можна виготовити з дроту або смужки жерсті з тієї самої консервної банки.

Рис. 1

Пташник-шатро

Якось багато років тому, коли я тільки починав освоювати свою дачну ділянку, дружина вирішила завести курей, гусей і качок. І все було б добре, але обставини наприкінці сільськогосподарського сезону склалися так, що утримувати їх взимку ми не могли, бо не встигли добудувати пташник. Однак пускати "під ніж" всю вирощену влітку птицю не хотілося.

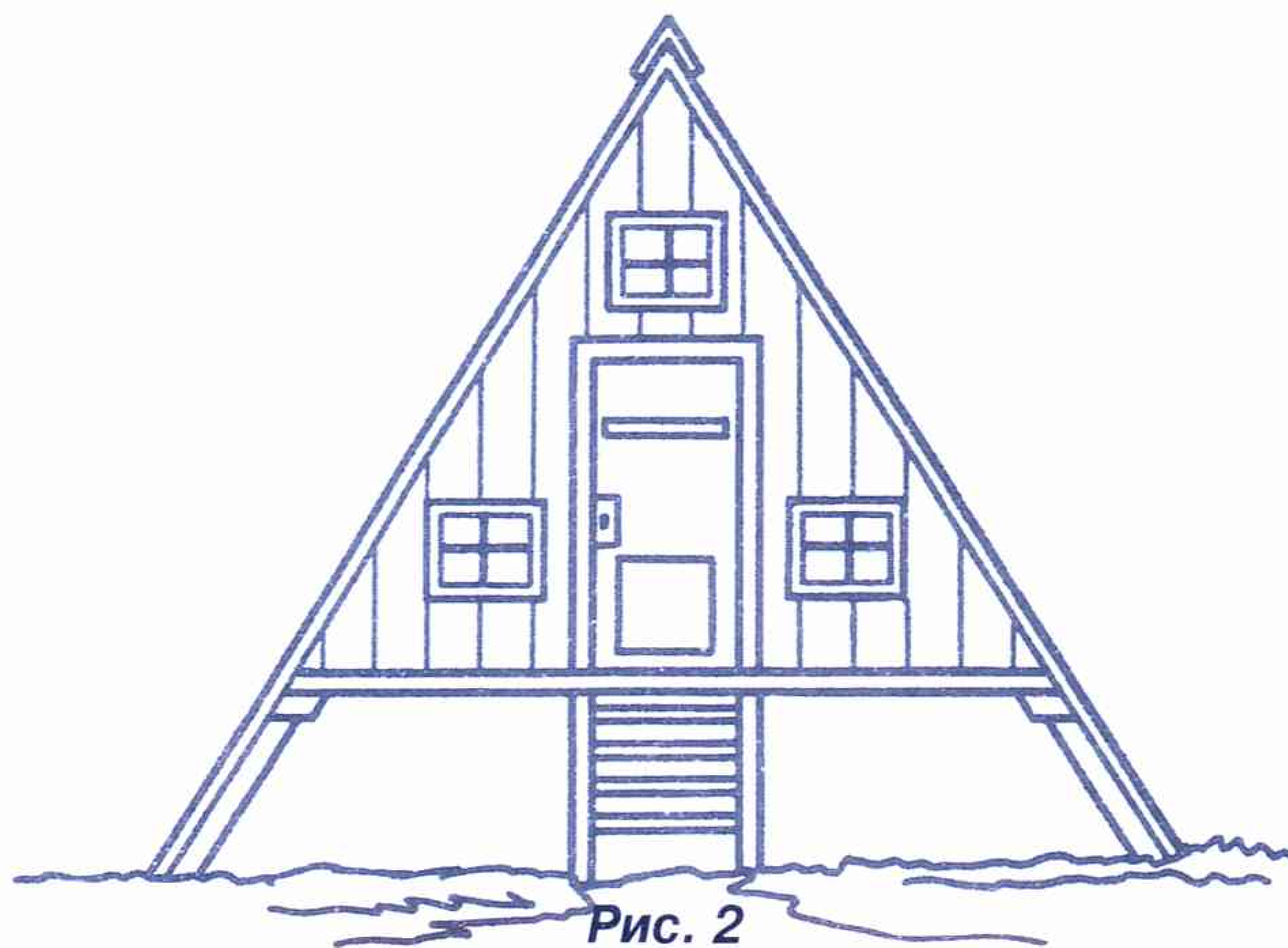
Вихід із ситуації підказали досвідчені птахівники-аматори, що мешкали неподалік. Вони допомогли нам виготовити "шатро" для птиці (рис. 2).

Для його спорудження нам знадобилося зовсім трохи матеріалів, бо нижній "поверх" у ньому спереду був відкритим і призначався, насамперед, для того, щоб влітку птахи могли сховатися там від негоди. А ось на ніч пернаті розміщувалися на другому поверсі, де були обладнані сідала.

Нижній поверх побудований так, що з настанням холодів передню стінку можна було легко закрити дерев'яними щитами, збитими з товстих дощок, або листів фанери завтовшки 10 мм. Приміщення, яке при цьому утворювалося, слугувало для гусей і качок. А на другому поверсі зимували кури.

Якщо ж у пташнику утримували тільки курей, то нижній поверх я повністю закривав металевою сіткою, і він слугував вигульним майданчиком для птиці як взимку, так і влітку.

Розміри такого пташника довільні й залежать лише від кількості птиці, яка утримується в господарстві. Сподіваюся, що на рисунку достатньо зрозуміло зображена конструкція такого пташника-шатра. Матеріали для його спорудження можна використовувати найрізноманітніші – дошки, фанеру завтовшки 10 мм, обапіл, толь тощо.

Рис. 2

Насамкінець зазначу, що якогось спеціального обігрівання для птиці в осінньо-зимовий період я не застосовую. Зазвичай, для освітлення і обігрівання кожного поверху буває достатньо двох лампочок розжарювання потужністю 100 вт. За таких умов температура в приміщенні не знижується нижче 0°С, а під час дуже сильних морозів можна на кілька годин увімкнути електрообігрівач. Однак я роблю це рідко, бо товстий шар підстилки прибираю лише навесні, а протягом усієї зими він виділяє достатньо тепла для обігрівання моїх пернатих вихованців.

М.С. Рітченко,
м. Луганськ

Тепло в домі. А як з цим у Німеччині?

У минулому номері журналу була надрукована стаття "Тепла" чи "холодна" хата, або Сонце в оселі і на подвір'ї", у якій йшла мова про те, як, враховуючи видимий шлях Сонця по небу, можна побудувати затишну оселю, в якій мешканці завжди почуватимуться комфортно, бо вона буде теплою взимку і прохолодною влітку.

Після виходу журналу до редакції надійшло чимало листів від читачів, яких зацікавила ця стаття. Однак деякі з них слушно зауважили, що автор нині мешкає у Німеччині, тому вони задавали цілком доречне питання: "А як там у них, в Німеччині? Як німці будують свої оселі?". Саме тому редакція вирішила запросити до розмови Вячеслава Олександровича Хавруся, щоб він розповів про це докладніше.

Мешкаючи в Дрездені, я не оминаю нагоди знайти корисні цікавинки у будівництві та в інших галузях, які можна було б запозичити, застосувавши десь в Україні. Тож пропоную зупинитися саме на них.

Щоправда, якщо мова зайшла про будівництво, то мушу визнати, що будинків, збудованих на основі лише сонячної архітектури, у Німеччині не так уже й багато. Але під час спорудження енергоефективного будинку пасивний обігрів за допомогою Сонця через вікна там обов'язково передбачається.

Слід зазначити, що в ідеалі енергоефективний будинок має обігріватися теплом Сонця, його мешканців та побутовими приладами. Втрати тепла в ньому мають бути зведені до мінімуму завдяки якісному утепленню. Постачання до такого будинку гарячої води та додаткового тепла за необхідності здійснюється фотоелектричними панелями, сонячними тепловими колекторами та/або тепловими насосами.

У 2009 році енергетична рада Євросоюзу ухвалила директиву, згідно якої всі нові європейські будинки до 2020 року мають бути енергетично нейтральними. Це означає, що значна частина їх енергоспоживання забезпечуватиметься відновлюваними джерелами енергії.

Наприклад, на даху будинку, зображеного на *фото 2*, знаходяться фотоелектричні панелі. Вся генерована енергія після проходження конвертера через спеціальний лічильник передається до загальної електричної мережі. Це дуже вигідно для власника будинку, оскільки тариф закупівлі фотоелектрики приблизно вдвічі перевищує звичайний тариф постачання електроенергії. Виробники фотоелектричних панелей стверджують, що їхнє обладнання слугуватиме не менше 20 років.

На жаль, на відміну від Німеччини, приватні власники в Україні не можуть скористатися перевагами "зеленого тарифу" (близько 5 грн/кВт-год). Та і встановлення фотоелектричних панелей коштує недешево. Зокрема, в Німеччині вартість встановлення кожного кіловату потужності на основі фотоелектрики перевищує 5000 євро, при цьому окупатися вона буде щонайменше 10 років. Тому на сьогодні навряд чи має сенс говорити про доцільність встановлення фотоелектричних панелей в українських оселях.

Фото 1. Сонячні теплові колектори, розташовані на стіні будинку.

Повертаючись до фото 2, варто звернути увагу на встановлені праворуч від будинку сонячні теплові колектори. Зазвичай, подібні системи інтегруються в систему теплопостачання будинку. Зникли хмари і з'явилося Сонце – споживання традиційних ресурсів (газ, електрика або централізоване теплопостачання) на обігрів суттєво скорочується навіть за холодної погоди. Розташування колекторів з кутом, близьким до вертикального, свідчить про те, що вони призначені для поглинання сонячного тепла саме взимку, коли додатковий обігрів приміщень дуже важливий.

Сонячні теплові колектори – досить поширені компоненти німецьких будинків завдяки простоті конструкції, вищій ефективності порівняно з фотоелектричними панелями (80–90% сонячної енергії перетворюється на тепло проти 10–15% у випадку фотоелектрики) та нижчій ціні. Їх часто встановлюють на спрямованих на південь дахах або стінах будинків (*фото 1, 3*).

Слід зазначити, що за бажання примітивний сонячний тепловий колектор можна збудувати власноруч навіть у домашніх умовах, відповідні схеми та пояснення можна знайти в Інтернеті. Очевидно, що завдяки наведеним перевагам цей вид обладнання для поглинання сонячного тепла є перспективним для використання в Україні.

Фото 2. Енергоефективний будинок, збудований з використанням сучасних технологій.

Іншим способом подавання тепла до будинків є використання теплового насоса. Принцип його роботи можна зрозуміти, уявивши холодильник навпаки. Все дуже просто: газовий теплоносій на виході з будинку розширюється у спеціальному пристрої, а відтак завдяки законам фізики охолоджується. Холодний газ йде по трубах всередині ґрунту на певній глибині, але оскільки має температуру, нижчу за температуру ґрунту, то поступово нагрівається, повертаючись до будинку вже трохи підігрітим.

Після цього теплоносій додатково стискається в компресорі, його температура стає достатньою для обігрівання приміщення, і таким чином тепло ґрунту надходить до приміщення. Ґрунт охолоджується, а приміщення нагрівається.

Передбачаючи скептичне ставлення до цієї проблеми противників такого способу опалення, зазначу, що на 1 кВт-год витраченої на ці операції електроенергії припадає у кілька разів більше згенерованого тепла. Охолодження ґрунту в описаній системі не має великого значення, оскільки його замерзання довкола труб з теплоносієм не відбувається завдяки великій масі та постійному теплообміну. Однак, попри простоту даної системи, наявні у продажу теплові насоси коштують від 1–2 до 10 і більше тисяч євро, тому навряд чи вони будуть дешевою інвестицією. Проте, незважаючи на значну вартість теплових насосів, забудовники поступово повертаються до цієї системи як способу дешевого обігрівання будинку.

Щодо застосування її в Україні, то тут підхід має бути дуже виваженим, бо обов'язково потрібно буде враховувати ціни на енергоносії в нашій країні.

Дехто з читачів може запитати: а що робити з іншими будинками, де з певних причин не встановлене раніше або взагалі не може бути встановлене вищезгадане опалювальне обладнання? Насамперед, це стосується багатоквартирних будинків. Після об'єднання Німеччини у 1990 році величезні зусилля місцевої влади у східних землях були докладені для санації та утеплення таких споруд. Колишні аналоги українських "панельок", збудовані абияк за радянських часів, нині перетворилися на елегантні будинки (*фото 4*), де панує тепло і затишок.

Їхнє утеплення полягало не лише у заміні віконних блоків на так звані "євровікна", що останнім часом набули значної популярності в Україні. В першу чергу приділялася увага утепленню фасадів, дахів та підвалів, що дало змогу значно заощаджувати енергію, а також поліпшенню зовнішнього вигляду будинків і створенню додаткового комфорту для їхніх мешканців.

Фото 3. Сонячні теплові колектори, розташовані на даху будинку.

Фото 4. Панельний будинок після санації та утеплення.

тивних рішень щодо спільної власності.

Зрозуміло, що утеплити багатоквартирний будинок можна лише як цілісну споруду, бо утеплення будь-якої окремої квартири загалом малоефективне. А для цього наразі необхідне консенсусне, тобто одностайне прийняття рішення всіх власників квартир у цьому будинку, що апріорі є практично недосяжним.

Іншим варіантом є створення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), однак воно також виявляється не дуже ефективним механізмом ухвалення колективних рішень, оскільки в Україні немає дійового механізму примусового виконання таких рішень щодо "безбілетників", які не хочуть вкладати кошти у спільну справу.

Повертаючись до помешкань у Німеччині, варто зазначити, що нині кожен будинок тут відповідно до положення про енергозбереження має свій енергетичний паспорт, який документує енергоефективність споруди та надає рекомендації щодо енергозбереження в ній. Будинок з малими енерговитратами має вищу вартість на ринку, а відтак енергозбереження є вигідною інвестицією. Для його реалізації існує чимало технічних рішень на основі наукових розробок. Власне, можна говорити про цілу індустрію, яка завжди готова запропонувати різноманітні раціональні вирішення даної проблеми у кожному конкретному випадку.

Зазвичай процедура санації відбувалася без відселення мешканців. Станом на 2011 рік у Східній Німеччині процедурі санації піддано близько 70% житла серійної забудови. За підрахунками, вартість виконання цієї роботи становить лише третину вартості будівництва нового житла, однак після її реалізації мешканці Східної Німеччини почали жити у значно комфортнішому й зручному житлі, наближеному до стандартів Західної Німеччини.

До німецької стратегії енергозберігаючої санації входить запровадження законодавчих основ (зокрема, положення про енергозбереження – EnEV), фінансове заохочення, безкоштовне поширення відповідної інформації і, звичайно ж, впровадження наукових досліджень та різних ноу-хау.

Аналізуючи стратегію енергозберігаючої санації, запроваджену у Німеччині, та значний обсяг відповідних питань, які потребували при цьому нагального вирішення, на жаль, мушу визнати, що на сьогоднішній день реалізувати в Україні процедуру санації багатоквартирних будинків практично неможливо через гальмування Міністерством юстиції внормування процедури неконсенсусного ухвалення легітимних колек-

Зокрема, для визначення місць втрат тепла у будинку нині часто виконують зйомку інфрачервоних термограм (*фото 5*). Вони сприяють виявленню місць якнайбільших втрат тепла у будинку, а це дає змогу вжити своєчасних заходів щодо їхнього усунення. Шкода, що застосування подібних розробок в Україні нині можливе переважно під час спорудження індивідуальних житлових будинків, котеджів. Мешканцям же багатоквартирних будинків залишається тільки шукати порозуміння з усіма сусідами, щоб хоч мінімально зберегти у відповідному стані спільну житлову власність, яка їм належить, особливо в умовах правового вакууму в Україні.

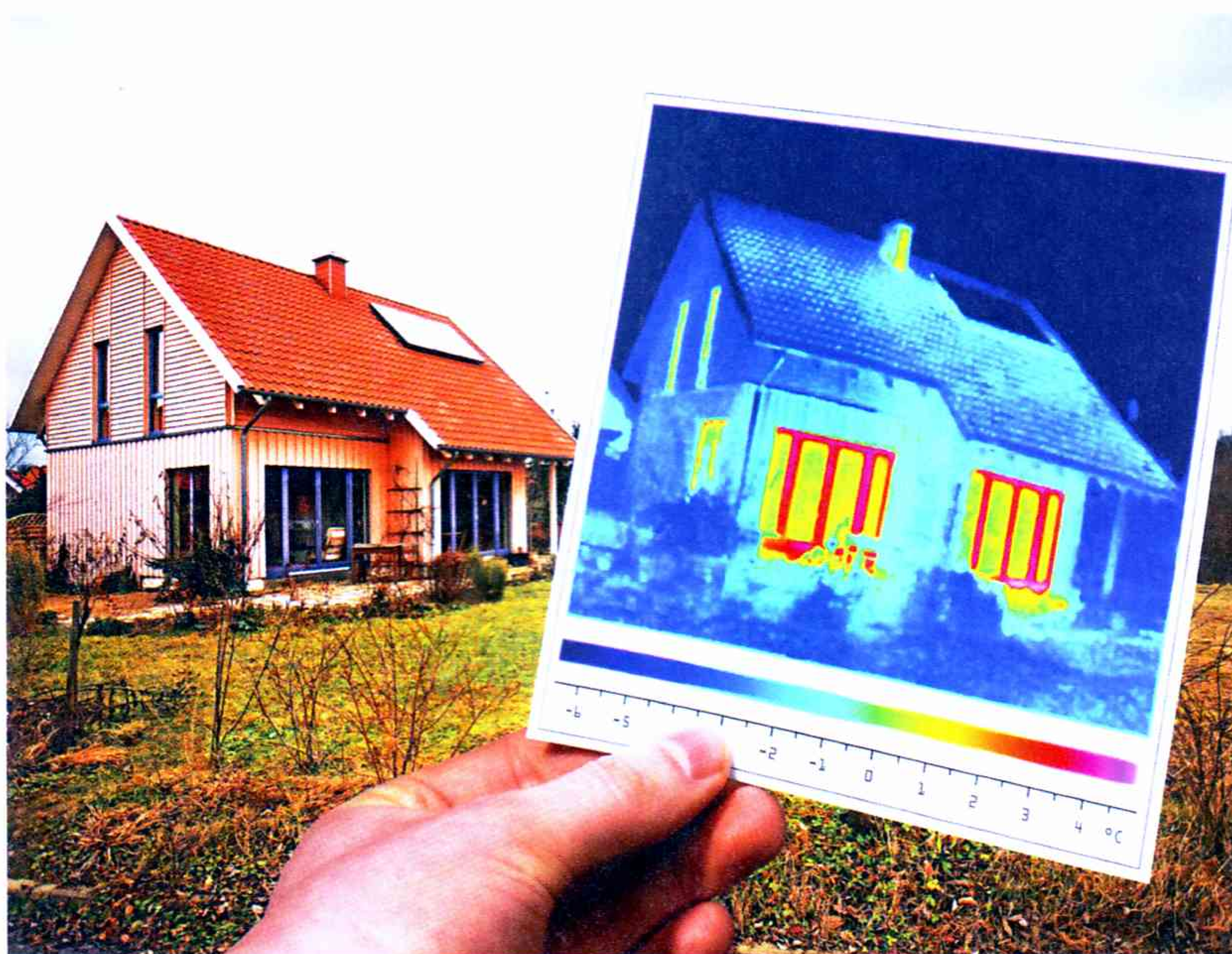

Фото 5. Інфрачервона термограма демонструє місця втрат тепла у будинку (фото energiewelt.de).

В.О. Хаврусь,
кандидат хімічних наук,
м. Дрезден, Німеччина

Із журналу "Чумацький шлях". Передплатний індекс 22436.
(Комплект журналів "Дім, сад, город" + "Чумацький шлях".
Передплатний індекс 98881)

ТІСТОТВОРЧІ ТРАДИЦІЇ
Диканьщини, Зіньківщини, Котелевщини
(XX століття)

(Продовження. Поч. у №3, 2013 р.)

Весільний коровай

Про сучасний обряд їх випікання у Опішні мені розповіла опішнянська короввайниця Катерина Порскало. Наведу її розповідь повністю: "Коровай спекти це ж не миску перемити. Нині в Опішні печу короваї тільки я. Літом 2008 року напекла короваїв, медяників, пирогів, хліба на сорок шість весіль (це 46 мішків борошна!). Не рахуючи похорони, поминки, ювілеї. Нагрузка на одну руку сильна, розтяженіє часто. Навчилася я біля тіста буть від своїх бабусь – сестер материного батька Василя Якимовича Солобко. Одну звали Василина Якимівна Моргун (дів. Солобко), другу – Тетяна Якимівна Пругло (Солобко), на Лисій горі жила. Вони поварували дуже харашо і на свайбах і на похоронах. А ще вони обидві дуже гарно вміли пекти короваї весільні. Мені пішло в руку, рецепти вони подавали. Тепер як пух та дух у мене вироби з тіста. Пироги печу вже двадцять два годи, короваї – год двадцять. Рецепти в мене просять, но до точності не скажу ніколи. Це дуже важке діло. Воно в мене все по часах, по вагах. Кожду балабушку важу, щоб однакові вони були. І короваї тоді ж однакові. Короваї по одинадцять кілограмів каждий. Я ж уряжу їх однаково, їх два печуть. Лєнту приносять і продукти, які скажу. Ото на весілля заказують сто медяників, сто пирогів, два короваї, дві хлібинки – це мішок борошна, обов'язково новопокровське, дріщі львівські, один кілограм, масла дві пачки і дві пачки маргарину, шістнадцять стаканів цукру, ваніль чотири пачки, щоб пахло, тридцять два яйця (двома – помазати зверху), одна пачка сметани – вона пух дає, чотири літри сироватки, півстакана ганусу. (Опішнянки кажуть "поклад у калачі" – О.Щ.). Я ж двадцять п'ять раз у піч загляну, щоб і ґніток узяло, попотанцюю біля печі і люблю це діло. Люблю, коли люди довольні, щоб і я довольна. Я сама в кухні, щоб і не мішав ніхто. Короваї, медяники, пироги – все печу окремо, в окремі дні. Тіста багато, тоді переливаю у дві макітри. Одна макітра в мене на чотири відра, друга менша. Давно вони мені служать. Одну ще бабуся подарувала Василина (макітрі з сорок год!), другу я в Катерини Павловської купила (годів тридцять назад). І тазики (форми для випікання – О.Щ.) в мене ще бабусині, давні дуже, годів сорок вже печуть. Важко в одній вимісити, та ще щоб воно не вилазило з макітри. Все треба робити швидко, в теплій кухні тісто підходе швидко. Три листи пирогів роблю за сім минут. Воно треба щоб усе тепле було. Я стараюся, щоб в мене все добре було.

Колись пекли короваї з подругою – п'ять год назад, а кожде просе, щоб напекла. Вона відмовилась, тепер справляюся сама. В роботі мені чоловік допомагає: дров нарубає, "коси" з тіста придерже – їх же треба швидко вироблять, коли макітри помиє після роботи – я зразу тісто вироблю, і вимиваю макітри, щоб готові були до роботи на другий раз. Я вже їх не приймаю з дивана, вони там вимиті й стоять, і листи-тазики (в мене їх сім штук, хароші, жестяні). Мажу їх тільки смальцем, посипаю борошном. Як медяники печу, то мажу тільки вінця жаровні, а на дно борошном. Як короваї – то на дно жаровні по чотирьох вуглах кладу жито і

парні копієчки, по дві, цифрою до хазяйки. Перед тим як вчиняти тісто, макітру обмивають, цю воду, а також ту, що коровайниці миють руки, виливають під черешеньку – щоб у Молодих діточок було багато. Тепер я сама, виробивши тісто, обмию макітру і виливаю воду під черешню.

Тісто вчиняю і мішу тільки в макітрі, так було спокон віків. Так місили мої тітки, і я так. Так заведено. Коли тісто підходить, ставлю макітри в теплє, в кухні натоплю, тоді поглядаю на нього, щоб рівномірно сходило, кручу макітри. Починаю роботу біля тіста з шести годин ранку – у чотири години вечора вже витягну готові калачі. Цілий день "танцюю" біля печі. Весь період випікання триває десять з половиною годин. У шість ранку підбила (дріжджі, сироватка, борошна, щоб ріденьке було), у сім учинила (додала яйця, цукор), сходе до 8.30, тоді мішу сорок хвилин, на коровай тугенько треба місити. Тоді сходе півтори години. Виробляю балабушки (дуже швидко треба, щоб вони були однакового розміру) – знову сходе. Виробляю короваї, плету три коси на каждий лист, кладу по краям спочатку там і там, а останню косу – посередині. Це робиться для того, щоб коровай був височенький і вони вийшли однаковими. Тісто в листах підходе, печу дві з половиною години. Перед цим топлю піч півтори години дубовими дровами – щоб жар держало, сосновими можна це як не короваї печу. На медяники можна і другі дрова, тісто не таке здобне, вони враз печуться.

Рецепт весільних короваїв від Катерини Порскало: чотири літри сироватки, чотириста грамів дріжджів, шістнадцять склянок цукру, дві пачки масла, дві пачки маргарину, півлітри сметани, чотири пачки ванілі, тридцять два яйця (два мазати). Все як і медяники. Як замісити (мішу півтори години), зробити балабушки – важу, щоб кожна була по 1200 грамів. Таким чином, кожний коровай важить 10.800. Виходить вісімнадцять балабушок, дев'ять качалочок, три коси. Виробляю качалочки, третя качалочка уверх ішла. Все робити треба дуже швидко, тісто росте на очах. Два листи стоять наготовлені. Кладу почергово на один і на другий, одна коса підходе, то я другою попідсуваю. Дух іде від печі теплий, на листах сходе ще півтори години. Помазала сімома збитими яйцями.

Прикраси роблю прихватками (коли є вільна хвилинка – О.Щ.): замішую круте тісто: борошно з водою, тонко розкачую, вирізаю копієчки, гніздечка з пташками, листочки, колосочки із зерном, коли просять, можу підписати короваї іменами Молодої і Молодого. Уквітчаю цими прикрасами, приклеюючи їх до короваю. Посередині саджу пташечок шість штук, гніздечок шість штук, посередині копієчок без щоту, по краях чотири шишки витикую, ромашечки вирізаю по краях по вісім на короваї, воно чепурне получається. Багато треба украшенія. Коли ставлю короваї пекти, весь час приглядаю, не відхожу".

Рецепт та спосіб приготування весільних короваїв від опішнянки Надії Шиян (на два калачі): чотири літри сироватки, сорок яєць, одинадцять склянок цукру, п'ятсот грамів дріжджів, п'ятсот грамів масла, двісті грамів смальцю. Тісто вчиняли в глиняній макітрі. Для його вимішування використовували широку чотирьохвідерну каструлю. Підігріти сироватку, додати дріжджі (розходжувати дріжджі), додати пучку цукру, борошна. Тим часом збити з цукром жовтки і білки окремо. З'єднати ці дві суміші, додати смалець і добре збити, додаючи борошна (тісто має бути консистенції тіста як на густі оладки). Дві калачниці збивали тісто дерев'яними копистками. Поставити тісто в тепле місце, щоб підійшло. Коли воно почне присідати, додати масло, сіль і вимішувати, додаючи борошно, щоб тісто було тугеньке, вимішувати, щоб тісто відставало від рук. Наприкінці облити руку олією і продовжувати вимішувати. "Тісто не должно буть забите. Це короваї, на них увесь мир дивитиметься. Як підійде, розділити тісто на 18 порцій по 1 кілограму, щоб усі однакові були, бо з них должні получиться по три коси на кожний калач, сплетені кожна з трьох шматків тіста. Залишити також частину тіста на обідки для кожного калача (по 4 для кожного). Листи для випікання короваїв були широкі. Їх в людей питали, брали, або купували в кровельщиків. На ці листи викладали три коси так, щоб середня була зверху. Коли тісто на листах підійшло, калачі зверху змастити збитими яйцями і посадити в гарно натоплену піч. Піч натопити тоже сложна штука".

Почерговість випікання весільного печива така в Опішні: в середу печуть медяників зазвичай сто штук, в четвер – два короваї, у п'ятницю пирогів двісті штук. Готові весільні короваї в Опішному уквітчують барвінковим листям, колосками жита, кетягами калини, перев'язують червоними стрічками.

У селі Велика Павлівка великий прямокутний коровай у Молодої пекли теж "на косах" – з тіста робили три коси, сплетені навиворіт, вкладали їх у прямокутні форми, і викладали на них різні фігурки з тіста – квіти, голуби, колоски, виноград та інші. У Молодого ж великий коровай пекли "на булках" – вздовж форми вкладали три бруски тіста, поверх них також клали подібні до тих, що у Молодої, фігурки. По кутках великих короваїв клали по дві двокопійчані монети – щоб у Молодих завжди були гроші. Короваї та калачі випікали у формах, посипаних борошном та вівсом – символом достатку. У Молодої до великого короваю пекли також "сосну". Для цього брали чотири гілочки вишні, обплітали їх смужками тіста. Розрізали червоний буряк, встромляли в нього ці гілочки і ставили випікати. Цією "сосною" прикрашали великий коровай у Молодої (по одній "сосні" в кожний куток короваю). У Молодого в короваї такої "сосни" не було. Окрім двох весільних короваїв, у Великій Павлівці випікали ще й "прозірні". У Молодого прозірний коровай мав вигляд круглої хлібини, прикрашеної фігурками пташок і тварин з тіста, а в Молодої він був схожим на великий бублик, також з різними фігурками з тіста. Прозірним коровай називали тому, що через нього Молода дивилася (зиркала) на Молодого, коли той приїжджав по неї.

Медяники

Одним із різновидів весільного печива в Опішні були вироби прямокутної форми зі здобного тіста. Рецепт медяників від коровайниці Катерини Порскало: "на медяники використовую макітру на чотири відра. Вчиняю в каждій на дві літри сироватки, тоді мішу. Три літри сироватки, триста грамів львівських дріжджів, двадцять шість яєць (чотири з них – мазати), дванадцять склянок цукру, дві пачки масла, сметани півсклянки, три пачки ванільного цукру, півсклянки ганусу. В макітру покласти сто п'ятдесят грамів дріжджів, третю частину цукру, півтори літри сироватки, борошна, щоб як сметана було – броде годину. Потім додати двадцять яєць, збитих з цукром, остачу сироватки розмішаної зі сто п'ятдесятьма грамами дріжджів, пучку солі. Вибовтую п'ятдесят раз, щоб пухке було. Вибиваєть-

ся з-під низу, воно шумуватиме. Поброде ще півтори години – вибити потім ще двадцять раз, додати ваніль, ганус, масло, сметану, олію, вимішувати олією, щоб воно було гарно вироблене. Розкачати качалкою, щоб тоненько було, ріжу ножиком однаковими квадратиками. Вихід – шістдесят п'ять медяників. Мазати листи смальцем. Одночасно в піч ставлю чотири листи. Як осталося тісто, то сажу в духовку, но в печі вкусніші получаються медянички. Верчу одним і другим боком. Печуться вони час".

Рецепт медяників від Надії Шиян. Люди казали: "солодкі, як мед": На три літри сироватки триста грамів дріжджів, вісім склянок цукру, двісті п'ятдесят грамів масла, сто п'ятдесят грамів смальцю, сімнадцять штук яєць, ганус (на базарі купували, ганус обов'язково), борошна вимішувати до маси, щоб не круте і не м'яке. Вимісити тісто. Корж розкачати товщиною приблизно два сантиметри, різати на прямокутники, краї защипати, щоб зубочками краї красиві були. Маківкою зверху видавити квіточки. Зверху помазати жовтками. "Красиві медяники, хароші на вкус". Люди ідуть з усіх країв села, їм роздавали медяники.

Жайворонки

На свято Сорока святих, свято зустрічі весни, яке відзначають 9 березня за старим стилем, у деяких регіонах України, зокрема в Диканщині, виготовляли сорок пташок-жайворонків, які роздавали потім дітям. Мені пощастило побачити, як виготовляла жайворонків з тіста моя бабуся, Марія Карпівна Яковенко. Для цього вона готувала прісне солодке тісто. З невеликих качалочок тіста бабуся робила "вузлики", один край якого був голівкою пташки, другий – хвостиком.

Паска

З давніх-давен для приготування тіста для паски опішнянки використовували глиняну макітру. Ще до середини XX століття, коли в кожній хаті була піч, на всі "свята-празники" та в неділю, господині обов'язково випікали хліб, пироги, перепічки... Залежно від кількості членів сім'ї потрібні були макітри різних розмірів. Найбільш поширеними у використанні були макітри місткістю близько 10–15 літрів. Опішнянка Ганна Міняло згадувала, що на горищі завжди стояла макітра на п'ять відер, яку використовували раз на рік – щоб замішувати тісто на паску. Нині в Опішному глиняні макітри використовують переважно в господарствах людей старшого покоління для замішування тіста (на пироги, хліб та паски) чи розтирання маку, хоча подекуди – й для інших цілей. Опішняни середнього віку та молодші використовують макітру нечасто, хоча саме цей вид глиняного посуду трапляється в господарстві найчастіше. Отже, за місцевим, опішнянським висловом "підколочування" та вимішування тіста відбуватиметься саме в глиняній макітрі, яку заздалегідь готують до цього – вимивають та висушують. "Тісто вчиняю і мішу тільки в макітрі, так було спокон віків. Так місили мої тітки, і я так. Так заведено" – ділиться секретами "хлібного мистецтва" відома на всю округу опішнянська коровайниця Катерина Порскало. Окрім макітри заздалегідь готують і тазики (форми для випікання). Їх може бути, як у кого, то й десять–п'ятнадцять штук різного розміру. Завчасно зносять і необхідні продукти в теплу, натоплену кухню – щоб вони прогрілися до однакової температури. До речі, піч топлять щонайменше півтори години. Особлива увага – до борошна, воно має бути найвищої якості. "Борошно треба таке, аби на сход хароше було. Бува борошно жовте, але не сходе" – говорила мені одна з досвідчених господинь, – "Воно ж тоді тістечко як пух та дух".

У кожної господині – свій рецепт приготування паски. З дозволу вже згадуваної мною Катерини Миколаївни, опишу її рецепт: у двох літрах теплої сироватки розчинити двісті грамів дріжджів, додавши жменю цукру та пригорщу борошна, цей процес називають "підбити" тісто. Макітру поставити, де тепло, на одну годину. Тим часом збити двадцять яєць з 7,5 стаканами цукру і дрібкою солі. Додати цю суміш в тісто – цей процес називають "учинити", залишивши його "сходити" ще годину.

Потому приходить черга місити. Додати 400 грамів м'якого масла, 200 грамів родзинок, подрібнений лимон, ванільний цукор та борошна стільки, щоб вимісивши, тісто не прилипало до рук. Виробити пасочки відповідно до розміру тазиків, які, попередньо обмазують смальцем, та наповнюють форму щонайбільше до половини. Дати час пасочкам "підійти" у формах та випікати не менше 1,5 години.

Готові паски легко виймаються з форми. Їх вершечки щедро оздоблюють збитими білками з цукром, посипають різнокольоровим пшоном. Отже, щоб вдалася пасочка, потрібно цілий день годити тістові, за жартівливим висловом одніеї з господинь – цілий день "танцювати коло печі".

Вироблена кількома поколіннями традиція випікання паски покликана забезпечити добробут родини, щасливе її життя. На перший погляд складна церемонія приготування паски так, як роблять це у Опішному – з використанням глиняної макітри, глиняних форм для випікання – додає урочистості, піднесення настрою, святковості, яких подекуди не вистачає у нашому повсякденні.

Олена Щербань,
старший науковий співробітник
Відділу етнографії новітнього часу
Національного музею-заповідника
українського гончарства в Опішному

(Далі буде)

Готую з терпінням і любов'ю

У цьому році я передплатила журнал "Дім, сад, город" для своїх батьків. А батьки мого чоловіка передплачують його вже давно. Хочу взяти участь у конкурсі "Господиня". У мене вистачає сил, терпіння й любові, щоб готувати смачні страви для сім'ї.

З повагою ***Яніна Стоянець,***
м. Суми

"Киш" з кукурудзою

Треба мати: 1 кг листкового тіста, 2 курячих філе, 200 г твердого сиру, 1 баночку консервованої кукурудзи.

Для заливки треба мати: 2 яйця, 100 г сметани, сіль, перець.

Листкове тісто розморозити й трохи розкачати. Викласти тісто у форму, зробити бортики. Куряче філе відварити, нарізати шматочками. Сир нарізати кубиками.

Підготувати заливку: збити яйця із сметаною, посолити й поперчити за смаком. У форму на тісто викладаємо куряче філе, кукурудзу і сир. Заливаємо заливкою. Бортики тіста трохи загортаємо і випікаємо в духовці 30 хв.

Сирні кульки із зеленню

Треба мати: 100 г бринзи, 2 плавлених сирки (200 г), 4 чайних ложечки дрібно посіченої зелені (петрушка, базилік, м'ята), 1 зубок часнику, 6 чайних ложечок насіння кунжуту, листки салату.

Плавлений сир і бринзу потерти й вимішати до однорідної маси. Додати дрібно посічену зелень та пропущений через часникодавку часник. Ретельно вимішати. Чистими руками сформувати кульки, викласти на блюдо і охолодити 1–2 год. А тим часом на сухій сковороді підсмажити насіння кунжуту до золотистого кольору. Перед подаванням до столу обваляти (або посипати) кульки в насінні. Подавати їх на листках салату.

Бутерброди, прикрашені "божими корівками"

Треба мати: 0,5 або цілий батон хліба (кількість бутербродів визначаєте самі), свіжі яйця, вершкове масло, сир, часник, майонез, олію для смаження, помідори черрі та кілька маслин без кісточок для прикрашання.

Купити нарізаний скибочками батон. Тільки один бік скибочки занурити у збите підсолене яйце. Обсмажити на сковороді з киплячою олією спочатку той бік, який змочений у яйці, а потім другий.

Грінки охолодити. Коли охолонуть, бік скибочки без яйця змастити заздалегідь приготованою "намазкою" (тепле вершкове масло, змішане з будь-яким сиром у рівних пропорціях та заправлене за смаком часником і майонезом). Той бік бутерброда, який змащений "намазкою", прикрасити "божою корівкою". Берете маленький помідорчик черрі, розрізаєте його навпіл, але не до кінця, кладете на грінку. Це будуть крильця. Голівку робите з маслини без кісточки, використовуєте приблизно чверть маслини. Очі робите із майонезу, а вуса – із зелені. Ці бутерброди завжди всім подобаються.

Смажений хліб на сніданок

Треба мати: один батон білого хліба, 2 цибулини, 2 яйця, 2 сирих картоплини, сіль та спеції кладемо за смаком.

На тертушці з дрібними отворами тремо картоплю та цибулю, вбиваємо яйця, додаємо спеції. Ретельно вимішуємо виделкою. Занурюємо хліб у цю суміш і обсмажуємо з обох боків на гарячій сковороді. Використовувати треба рафіновану олію. Хто любить запах духмяної олії, можна брати її. Подавати такі грінки треба гарячими, із сметаною.

Рулети з кабачків

Треба мати: 1 досить великий червоний солодкий перець, 2 молодих кабачки, 2 помідори, 200 г сиру, 2–3 зубки часнику, майонез. Сіль, перець кладемо за смаком.

Кабачки промити, обрізати кінці, нарізати пластинками вздовж. Посолити, дати постояти 10 хвилин і обсмажити до золотистого кольору. Сир натерти на тертушці з дрібними отворами. Заправити сир подрібненим часником та майонезом. "Язики" з кабачка змастити сирною масою.

Заздалегідь нарізати перець та помідори тонкими шматочками. Із кабачка скрутити рулети, вставляючи у кожний по шматочку помідора і перцю. Потім скріпити зубочисткою. Зверху за смаком посипати перцем. Тарілку з рулетиками прикрасити гілочками зелені. Подавати холодними.

Домашній квас із м'ятою

Треба мати: 1 кг сухарів із чорного хліба типу "Бородинський", 4 склянки цукру, 3 столових ложки настоянки із м'яти, 2–3 столових ложки родзинок, 25 г свіжих дріжджів, 10 л джерельної або покупної води.

Сухарі з хліба залити крутим окропом і настояти 7–8 год. (з вечора до ранку, або з ранку до вечора). Отримане сусло злити в інший посуд. Охолодити. Додати цукор, настоянку м'яти, дріжджі й залишити на

4 год. для бродіння. Зброджене сусло розлити у чисті пляшки, додати по 2–4 родзинки і, не закорковуючи, витримати за температури 18–20°С. Коли з'являться бульбашки, пляшки треба закоркувати й поставити до холодильника. Через 1–2 доби квас готовий.

Закусочний торт із млинців

Треба мати: 2 склянки борошна, 1 столову ложку цукру, 2,5 склянки молока, 3 яйця, 1 чайну ложечку без верха погашеної оцтом соди, сіль за смаком.

Для начинки треба мати: 500 г шампіньйонів, 1 цибулину. Сіль, перець кладемо за смаком, пачку (200 г) майонезу, 100 г твердого сиру.

Спочатку готуємо млинці. Яйця збиваємо з сіллю і цукром. Додаємо 0,5 склянки молока, борошно й погашену соду. Ретельно вимішуємо, щоб не було грудочок, і доливаємо ще дві склянки молока. Даємо постояти 10–15 хв. Потім печемо тонкі млинці на сковороді, змащеній олією. Поки млинці холонуть, готуємо начинку.

Гриби і цибулю нарізуємо кубиками. Солимо й перчимо за смаком. Смажимо. Млинці змащуємо майонезом, потім викладаємо начинку і складаємо гіркою. Зверху посипаємо тертим сиром. Ставимо на ніч до холодильника, щоб млинці просякли начинкою. Перед подаванням до столу нарізуємо, як торт, на порції й підігріваємо до ледь теплого стану у мікрохвильовій печі.

Риба, запечена у фользі

Треба мати: на 4 порції 4 шматочки філе будь-якої риби, 150 г зелені селери та зеленої цибулі, 300–400 г моркви, олію для смаження, 0,5 лимона (по скибочці на кожну порцію). Сіль, перець кладемо за смаком.

Зелень селери та зелену цибулю посікти, моркву нарізати соломкою і злегка обсмажити на олії. Рибу посолити, поперчити і збризнути лимонним соком.

На фольгу викласти 1/4 частину смажених овочів, один шматок риби та гілочку кропу. Краї фольги загорнути. Так само вчинити з рибою й овочами, що залишилися. Чотири конверти з рибою й овочами у фользі викласти у дечко з високими бортиками. На дно налити трохи води. Запікати у духовці за температури 200–210°С 30 хв. Потім конверти з фольгою перекласти на блюдо і подавати до столу теплими.

Смажена індича гомілка

Треба мати: 2–3 індичих гомілки, вершкове масло, часник, майонез, сіль, перець.

Підготовлені індичі гомілки посолити й поперчити за смаком. Нашпигувати заздалегідь приготованими замороженими кубиками вершкового масла та часником. Часник заморожувати не треба. Нашпиговані часником і маслом та змащені майонезом гомілки мають постояти у холодильнику годину. Потім запікаємо їх у гарячій духовці 40–50 хв. Щоб не підгоріли, їх можна прикрити фольгою.

Пиріг з грибами та зеленою цибулею

Для тіста треба мати: 1 кг борошна, 2 склянки води, 150 г олії, 40 г дріжджів, сіль за смаком, 2 чайних ложечки цукру.

Для начинки треба мати: гриби, зелену цибулю, олію для смаження.

Готуємо пісне дріжджове тісто без опари. Ставимо у тепле місце. Час від часу тісто треба обминати. Тим часом готуємо начинку.

Гриби миємо, нарізуємо і смажимо на олії. В готові гриби додаємо січену зелену цибулю. Вимішуємо. Ділимо на дві нерівні частини.

На змащене олією деко викладаємо більшу частину тіста, розкачаного в пласт товщиною менше 1 см (приблизно 8 мм). На нього викладаємо начинку і викладаємо зверху другий пласт тіста товщиною 5 мм. Ретельно защипуємо краї. У верхньому пласті тіста виделкою або ножем робимо отвори для виходу пари. Перед тим, як ставити пиріг у духовку, його треба змастити олією або водою. Випікати у гарячій духовці за температури 180°С до готовності. Подавати пиріг до столу гарячим.

Пропоную...

...кролі великих елітних порід, багатоплідні (австрійської, словацької селекції).

Володимир Федорович Гордієнко,
м. Вінниця, тел. (097) 308-20-95

...цибулини лілій, ОТ-гібриди, ЛА-гібриди, Лонгіфлорум, Азіатські гібриди, Орієнтальні, горщикові. Конверт – кольоровий каталог. Новинки.

Л.В. Петрусенко-Касьянова,
вул. Шевченка, 77, смт Голоби, Ковельський р-н, Волинська обл., тел. (096) 796-69-62

...саджанці, чубуки елітних столових, технічних, безкісточкових сортів винограду. Найкращі сорти великоплідної малини, суниці садової. Ожину безколючкову, жимолость, фундук, актинідію, голубику, смородину, гумі, гібіскус, інжир. Штамбову смородину, аґрус. Конверт – каталог.

О.М. Онищенко,
вул. Санітарна, 19, м. Запоріжжя, 69118, тел. (066) 755-50-38, www.naslada.info

...високоякісну сортову картоплю вітчизняної та зарубіжної селекції. Новинки та суперновинки 2012 року. Конверт – каталог.

С.А. Пилипков,
с. Ковтунове, Шосткинський р-н, Сумська обл., 41122, тел. (095) 932-27-47, (096) 884-66-81

...велика колекція цибулинних квітів та багаторічників. Каталог з фото – безкоштовно у вашому конверті.

В.О. Головко,
с. Олексіївка, Арбузинський р-н, Миколаївська обл., 55333

...насіння традиційних, екзотичних та кімнатних овочів, всього понад 1000 сортів, а також садивний матеріал озимого часнику. Каталог та пакет насіння безкоштовно – у вашому конверті з марками на 2,5 грн.

М.В. Семикопний,
с. Нова Басань, Бобровицький р-н, Чернігівська обл., 17461

...саджанці і насіння високоврожайних овочевих та плодоягідних культур. Багато дуже цікавих новинок. З/а конверт з марками на 2,5 грн. – каталог.

В.М. Головатенко,
с. Малі Крушлинці, Вінницький р-н, Вінницька обл., 23242, тел. (097) 457-01-58 (телефонувати з 20-00 до 22-00).

...насіння і саджанці: овочевих, плодоягідних, нових, екзотичних, малопоширених, лікарських культур та квітів. Каталог у вашому конверті з марками на 2,5 грн.

О.І. Джус,
с. Малі Крушлинці, Вінницький р-н, Вінницька обл., 23242, тел. (098) 530-32-60

...недорого гладіолуси, тюльпани, клематиси та інші багаторічники. Каталог у вашому конверті або на E-mail:vaday@list.ru

Галина Миколаївна Дейцева,
а/с 75, м. Кременчук, Полтавська обл., 39625 тел. (05366) 68951, (068)898-06-49

...розпродаж (знижка 40–60%) ірисів бородатих, лілійників, тюльпанів, цибулинних, пізньоцвітів.

Анастасія Іванівна Базильчук,
а/с 100, м. Київ, 04074

...кури: орпінгтон, брама, кохінхін – курчата, яйця.
м. Кіровоград, тел. (095) 009-19-64

...квіти – поштою: жоржини, лілії, гладіолуси, іриси, хости, лілійники, тюльпани, нарциси, гіацинти, крокуси... Велика колекція. Безкоштовно вишлемо чудовий кольоровий фотокаталог. Від вас – підписаний конверт. Всі замовники отримують подарунки. Наш сайт www.kvity.at.ua

Максим Васильович Левчук,
а/с 126, м. Южноукраїнськ, Миколаївська обл., 55001

...колекція бородатих ірисів 300 сортів, піонів – 100 сортів. Для каталога висилайте великий конверт з марками на 3 гривні.

Микола Іванович Музичук,
с. Юльївка, Запорізький р-н, Запорізька обл., 70434, тел. (067) 833-65-61

...саджанці морозостійкого винограду. Актинідію, жимолость, гумі, барбарис, ожину, малину, аґрус, кизил, смородину, калину, фундук, грецький горіх Ідеал, лимонник китайський, зізіфус, суницю садову, полуницю. Декоративні кущі та ліани. Конверт – каталог. Сайт: www.ekzotikad.ucoz.ru

Олександр Федорович Дейцев,
вул. Жовтнева, 137, с. Садки, Кременчуцький р-н, Полтавська обл., 39764, тел. (066) 222-01-77, (098) 947-33-08

...іриси, лілійники, різне.
Тел. (063) 756-74-26

...кролі м'ясних порід, велетні.

Микола Юрійович,
м. Обухів, Київська обл., тел. (096) 230-01-07

...найкращі сорти суниці: Луїза, Альбіон, Фінеса, Капрі, Тельма, Портола, Монтерей, Азія та ін. Перспективні сорти малини: Полісся, Еріка, Жар-птиця, Атлант, Пінгвін, Зюгана та ін. Великий вибір ожини, також є ремонтантна Рубен. Смородина, аґрус, порічки. Опт, роздріб.

Ю.В. Коміренко,
вул. Леніна, 399, с. Мошни, Черкаський р-н, Черкаська обл., 19615, тел. (097) 575-77-81

...малину: Глен Ампел, Оранжеве чудо та інші. Нові сорти суниці: Альбіон, Королева Єлизавета та інші. Ожина. Каталог.

М.М. Макаренко,
с. Любомирка, Олександрівський р-н, Кіровоградська обл., 27316, тел. (099) 654-55-31

...фруктові саджанці 5–9 років від Подгорного В.М.
Тел. (098) 461-99-96

...книга Сахарнової з детальною технологією, насіння помідорів усіх кольорів та насіння ранніх помідорів.

Ліна Михайлівна Сахарнова,
тел. (067) 993-56-07, (066) 298-02-86

...іриси, лілійники, недорого. Конверт – каталог.

Надія Павлівна Коноваленко,
вул. Балукова, 5, кв. 71, м. Вишневе, 08133

...саджанці актинідії (5 сортів), гумі, жимолость їстівна (4), журавлина (клюква) садова (4), чорниця (голубика) канадська (10), ожина безколючкова, лимонник китайський, кизил, хурма, великоплідна малина, смородина, гінкго, магнолії, піони, бругмансії (3), гортензії, корінь перстача білого лісового (п'ятипал, лапчатка) лікує щитоподібну залозу, зоб та ін. Конверт – каталог.

Мар'яна Юріївна Штігер,
вул. Лермонтова, 5/2, м. Жидачів, Львівська обл., 81700,
тел. (097) 209-10-40, E-mail:shtiger@ukr.net

...картоплю, кануфер, жоржини та інші декоративні, лікарські, технічні рослини. Конверт – каталог.

Іван Йосипович Матлай,
вул. Короленка, 14/13, м. Броди, Львівська обл., 80601,

...саджанці троянд колекції Каньовського Віталія Михайловича. Чайно-гібридні, плетисті, кущові, бордюрні, ґрунтопокривні, флорибунда. Конверт – каталог.

Григорій Михайлович Мостіпака,
вул. Трояндова, 29, с. Кугаївці,
Чемеровецький р-н, Хмельницька обл., 31632,
тел. (03859) 9-86-19, (066) 706-51-98,
веб-сайт: picasaweb.google.com/rozamgm

...саджанці, чубуки комплексностійких сортів винограду. Каталог.

Е.М. Олефір,
вул. Авраменка, 18-84, м. Запоріжжя, 69120,
тел. (0612) 67-49-53, (066) 772-58-89, (097) 479-56-25,
olefir@ukr.net

...картоплю 200 кращих сортів. Новинки 2012 року. Конверт – каталог.

А.М. Дзюба,
с. Ковтунове, Шосткинський р-н, Сумська обл., 41122,
тел. (066) 813-43-43

...іриси зарубіжної та вітчизняної селекції. Великий конверт з марками 2,5 грн. – каталог.

Таїсія Гнатівна Поліщук,
тел. (097) 424-66-20

...лілія, гладіолуси, жоржини, іриси, хризантеми, кімнатні рослини. Конверт на 2,5 грн. – фотокаталог.

В.І. Пилипенко,
вул. Молодіжна,14, с. Калайдинці, Лубенський р-н,
Полтавська обл., 37525

...широкий асортимент ірисів, півоній, лілій, лілійників, дельфініумів та інше з власної колекції. З фото та каталогами рослин запрошую познайомитися на нашому сайті: perwocvet.net.

Василь Володимирович Манзюк,
пров. Червоноармійський, 6, смт Летичів,
Хмельницька обл., 31500, тел. (063) 197-63-57

...саджанці великоплідної суниці садової звичайної і постійного плодоношення, великоплідні сорти малини, цибулини лілій.

Віталій,
тел. (099) 482-01-79

...розпродаж колекції жоржин на зріз. Конверт – кольоровий каталог.

Неля Кущ,
пров. Плещеєва, 1-а, м. Суми, 40022

...розсадник пропонує саджанці морозостійких сортів персиків – Т3 Винголд, Т5 Топсвіт, Хароу Даймонт, ПФ 23 Флемінга Фюрі та абрикосів – Ерлі Блаш, Голд Річ, Сільвер Кот, Пінк Кот, Белла Дімола, Харгрант, Кіотто, а також яблуні, груші, сливи, аличі великоплідної, вишні, черешні – Сільвія, Регіна, Саміт, Ляпінз, Кордія.

м. Вінниця, тел. (098) 878-99-77

...черв'яки червоні каліфорнійські, черв'як "Володимирський старатель", живий біогумус.

С.О. Макаров,
м. Київ, тел. 559-93-50, (050) 585-67-15

...унікальна технологія вирощування високорослих томатів без забивання кілків та підв'язування. За чотири роки технологія пройшла випробування у дев'яти областях України. Відгуки позитивні. Простота виготовлення. Надсилаю креслення та пояснення.

М.А. Євтушенко,
м. Жмеринка, вул. Київська, 1Д, кв. 64, тел. (067) 242-48-17

...травоїдні кучеряві, морозостійкі поросята, угорська й іспанська мангалиця.

Володимир,
тел. (067) 352-17-80

...саджанці швидкоплідного грецького горіха. Сорт низькорослий, морозостійкий, плодоношення з двох–трьох років, високоврожайний, шкаралупа тонка. Саджанці фундука, спекостійкої чорної смородини, великоплідної садової суниці звичайного і постійного плодоношення, чорноплідної горобини, безколючкового аґрусу, айви японської.

Володимир Олексійович Волков,
вул. Замостянська, 9, м. Ізюм, Харківська обл., 64309,
тел. (099) 902-28-03, (050) 290-82-74, (050) 290-62-38

...саджанці морозостійкої хурми вірджинської, гінкго білоба, півонії деревовидної, гібіскусу, юкки, каштана їстівного та інших декоративних рослин.

Тел. (034) 306-91-01,
телефонувати дуже рано або після 20.00

...мангали.

Люба,
Барський р-н, Вінницька обл., тел. (097) 235-35-84

...поросята елітні, м'ясні,травоїдні Ландрас, Мангал, Мангалиця угорська пухова.

Олена,
м. Вінниця, тел. (097) 257-52-28

...плодовий розсадник "Вишенка" реалізує оптом і вроздріб поштою та самовивозом саджанці плодових та ягідних культур (понад 200 сортів): смородину чорну, білу, червону (Краса Львова, Селеченська 2, Сластьона та ін.), аґрус (Уральський безколючковий, Сливовий, Берил...), малину, (Ізобільна, Краса Росії, Поляна, Феномен, Генералісимус, Брусвяна, Геракл...), ожину безколючкову, суниці (королева Єлизавета, Альбіон, Арома, Ольвія...), жимолость, гумі, виноград (Лівія, Софія, Віктор, Ювілей Новочеркаська...), фундук та ін... Конверт – каталог.

А.Д. Драганов,
смт Вільшанка, Кіровоградська обл., до запитання, 26600,
тел. (098) 245-08-70, (050) 535-57-14,
E-mail:agrokg@yahoo.com, www.malina-opt.com.ua

...садивний матеріал жоржин,багаторічники, цибулинні. Для відповіді – конверт.

Я.М. Тиркус,
вул. Бакинська, 21/1, м. Львів, 79022

...кури: брама, кохінхін – курчата, яйця.
Бершадський р-н, Вінницька обл., тел. (096) 383-63-98

...колекція бородатих ірисів американської і австралійської селекції. Низькі ціни. Конверт з марками 2,5 грн. – каталог.

Осауленко В.О.,
вул. Шевченка, 75, смт Бородянка, Київська обл., 07800,
тел. (067) 145-90-75

...велику кількість сортів хости, лілійників, півоній, ірисів та інших багаторічних декоративних рослин.

Наталія Крамарова,
а/с 42, м. Луганськ, 91042,
тел. (050) 614-02-44, E-mail:brunnera@lds.net.ua

...пропоную горішки чуфи.

Тетяна Карпенко,
тел. (067) 971-98-34, (0472) 30-92-66

...альстромерію – річні квітуючі саджанці в горщиках.

Віктор,
м. Кіровоград, тел. (050) 977-50-02, (097) 632-31-86

...велику колекцію лілійників, конверт – каталог.

А.Н. Григор'єв,
а/с 353, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84101

...гібіскуси трав'янисті (суміш насіння для початківців 100 шт. – 45 грн. з пересиланням). Суниця садова, малина, лілійники.

Олена Алексєєнко,
тел. (098) 43-02-887

...зернодробарка одноразова, 300 кг/год., 1500 грн. з доставкою.

Тел. (097) 144-87-22

...курчата: брама, орпінгтон, юрловські. Кролі: панон, баран, сріблясті.

О.Л. Літун,
а/с 48, м. Тульчин, Вінницька обл., 23600, тел. (067) 898-87-01

...сортове насіння найприбутковіших овочів: солодких томатів, великоплідного перцю, новинок, квітів. Оберіть якість! Не пошкодуєте. Конверт – каталог.

Лариса Георгіївна Рудницька,
с. Березівка, Устинівський р-н, Кіровоградська обл., 28625,
тел. (05239) 34-134

...поросят угорської породи пухова мангалиця.

Михайло,
м. Житомир, тел. (067) 878-57-76

...саджанці голубики дер., гумі, кизилу, брусниці і клюкви садової, лимонника, магнолії, гліцинії, півонієвого дер., бругмансії, гінкго, лимона, граната та багато іншого. Конверт із з/а – каталог.

Марія Іванівна Теребич,
с. Хоросниця, Мостиський р-н, Львівська обл., 81331,
тел. (097) 586-77-95, (095) 759-87-39

...саджанці суниці садової. Конверт – каталог з фотографіями.

Наталія Гнєдаш,
вул. Піщана, 5, с. Борова, Харківська обл., 63801,
тел. (050) 777-0-400, (097) 00-535-22

...вроздріб та оптом. Саджанці великоплідної суниці звичайного та постійного плодоношення, малини, ожини, смородини, аґрусу.

О.Ю. Савейко,
с. Хорішки, Козельщинський р-н, Полтавська обл., 39112,
тел. (096) 771-24-75, (050) 230-98-44, http://www.olegsaveyko.org.ua

...заанненські кози.
м. Полтава, тел. (0532) 63-53-35, (050) 346-22-60

...бджолосім'ї, бджолопакети з міченими високопродуктивними матками під Києвом.
Тел. (067) 506-02-79, (067) 506-13-00

...книга Сахарнової з детальною технологією. Насіння жаростійких помідорів (дороге). Насіння помідорів для чоловіків.

Ліна Михайлівна Сахарнова,
тел. (067) 993-56-07, (066) 298-02-86

...квіти: троянди, лілії, флокси, жоржини та інше. Малину, смородину.

Н.Т. Бондаренко,
вул. Горького, с. Кіровське, 2, Дніпропетровська обл., 52032

...вроздріб та оптом саджанці комплексностійких сортів винограду.

Володимир Максимович Шепель,
вул. Жовтнева, 2, с. Красногорівка, В.-Багачанський р-н,
Полтавська обл., 38341, тел. (067) 707-83-05

...продам канни великоквіткові різного забарвлення.
Тел. (066) 284-00-24

...чеської і української селекції високоякісне насіння, коріння бадану, рожевої півонії, зимуючого червоного огірка, червоний великий тюльпан, грибниця угорської гливи + зрозуміла інструкція, засоби захисту та натуральне концентроване підживлення. Конверт – каталог.

В. Сушкевич,
а/с 137, м. Київ, 01001, e-mail:Semena-elita@ukr.net

...кролі, кроленята великих порід.
Володя, тел. (097) 270-71-05, (050) 510-32-20

У номері:

Щедра грядка

Духов Р. Дині – райські плоди 4
Бабій В.Г. Елітне насіння картоплі – з власного городу . . 6
Удод В. Томати з Америки 7
Любинецька Г.М. Смачна, корисна й напрочуд гарна . . 8
Позняк О.В. Настурція лікарська – овоч і ліки 9

Ходімте в сад

Копань В.П., Копань К.М. Колоноподібні сорти яблуні . . 10
Ясінська О. Підсумки минулорічного суничного сезону . . 11
Волков В.О. Швидкоплідний волоський горіх – цінна культура 14
Крохмаль О.А. Смородина на Кіровоградщині 16
Надточій І.П. Женьшень – цілющий скарб природи . . 17
Біодинамічний календар 20

Домашня ферма

Білай Д. Розведення кіз у присадибному господарстві . . 22
Замотайло Д.В. Так вирощуємо індиків 24

Господар

Рітченко М.С. Поради тваринникам 26

Дім і садиба

Хаврусь В.О. Тепло в домі. А як з цим у Німеччині? . . 28

Культура. Побут. Традиції

Щербань О. Тістотворчі традиції 31
Конкурс "Господиня–2013" 34
Пропоную 36

"ДІМ, САД, ГОРОД"
виробничо-практичний журнал

№ 4 (292), квітень, 2013 р.

Головний редактор
М. І. Халимоненко

Головний художник
Т. П. Колодницька

Заступники головного редактора
Б. К. Донгаш, І. Ф. Куштенко

Зав.відділами
А.М.Капітульська, О.В.Кисленко
Літературний редактор
А.М.Капітульська
Дизайн, верстка **О.В.Кисленко**
Комерційний директор **Г.А.Донець**

Реклама **В.П.Васильєв**
тел.: (044) 223-38-17,
E-mail:vgt951@gmail.com

Оголошення **О.К.Шевченко**
223-22-58
E-mail:dsg@dimsadgorod.com

Розповсюдження, маркетинг
Т. І. Лазебник
тел.: 223-22-58, 221-68-08

E-mail: lazebnik@dimsadgorod.com
Видання зареєстровано, серія КВ, № 3536 від 3.10.98
Підписано до друку 5.03.2013 р.
Загальний тираж 141 519 прим.
Ціна договірна.

Адреса редакції та видавця:
вул. Академіка Заболотного, 19, Київ, 03680, МСП–680.
Тел.: (044) 223-69-11, (044) 223-69-12,
факс/автомат: 223-22-59
www.dimsadgorod.com

Передплатні індекси комплектів журналів у складі:

«Дім, сад, город» + «Виноград. Вино» — 22430.
«Дім, сад, город» + «Квіти України» — 22431.
«Дім, сад, город» + «Яблунька» — 22432.
«Дім, сад, город» + «Будьмо здорові» — 22433.
«Дім, сад, город» + «Пасіка» — 22434.
«Дім, сад, город» + «Бібліотека «Дім, сад, город» — 21869.
«Дім, сад, город» + «Календар садівника і городника» — 90245.
«Дім, сад, город» + «Чумацький шлях» — 98881.

Коннект®

Bayer Garden

Інноваційний інсектицид контактно-системної дії з двома високоефективними діючими речовинами для захисту картоплі та овочів від колорадського жука та інших шкідників.

Швидкий нокдаун-ефект поєднаний з довготривалим захистом.

гарна

надійний

НОВИНКА 2013

- Поєднання двох діючих речовин з принципово різними механізмами дії підвищує біологічну ефективність препарату та запобігає резистентності.
- Відсутність залежності від погодних умов.
- Наявність антистресового ефекту.
- Сприятливі токсикологічні характеристики

Довідки цілодобово: 0 800 500 188
(по Україні дзвінки з стаціонарних телефонів безкоштовні)
www.zelenysvit.com

150 років
Наука в ім'я кращого життя

Ліцензія Міністерства Аграрної політики України — Серія АВ № 494911 від 2013

Індекс 74142. ISSN 1814–4357. Дім, сад, город. №4 (292). 2013. 1–40 с. Ціна договірна.